

# بەلە و نەخەر بە رەفراندەم لێ پارادایمی ناسیۆنالیزمی کوردی ... ھەزار سا بیر

مەبەست لێ پارادایمی ناسیۆنالیزمی کوردی (کوردایەتی) سەرچەم ئێ و چەمک و پەناس و پەوێر و وەناکردن و تەواوینانەیی کە دۆنیا بینی کورد و گوتاری ناسیۆنالیزمی کوردی دروست دەکەن . لێ دیارترین ئێ و وەناکردن و تەواوینانە، شوناسی کورد، کە وەک نەتەوێکی بەدووتە خەي دەناسەنەت. یەكەك لێ دەرکەوتەکانی ئێ و شوناسە مەزلومیەتی رەوایەتی کەشەي نەتەوێکی و بەدواشیدا رەوایەتی مافە نەتەوێکی کانی کورد لێ بوونی دەووتەکی نەتەوێکی سەربەخە. کورد خەي وا وەنادەکات کە مەژوو و جیەگرافیا و سیستمی سیاسی نەبەودەووتەتی ناحەقی و بگرە خیانەتیان دەرھەق کردوو، بەیە نەبووتەتە خاوەن دەووتەتی خەي، کوردستان دا بەشکراو و کوردیش چەوسەنراو تەو. باشوری کوردستان (کوردستانی عێراق) بەزەر لکەنراو بە عێراق، کوردستان عێراق نیە و کوردیش عێراقی نیە، واتە عێراق نەک ھەر وەتانی کوردان نیە، بەکو بگرە داگیرکەری پارچەییکی کوردستان.

مەرج نیە سەرلەبەری ھەموو ئێ و وەناکردن و تەواوینانەي کورد لێ سەر بنەمای راستی مەژوویی بونیادنراوە، بەبەم گەنگ ئێ وەیی کورد بەگشتی بەو جەرر لێخەي دەووتەت، ئێ و شەوازی لێ خەي وانییش لێ ناوێخەي و بەرامبەر بەوانی تر ئاراستەي کرداری سیاسی کورد دەکات.

لێ و روانگەیی و، کارکردن بە دەووتەتی کوردی و سەربەخەي نەتەوێکی کوردی خەون و ئاواتی زەینەي کوردەکانە. ئێ وەي ئێستا لێ و دەخە لێ میانەي ئێ و پەرژەیدا کوردەکان دا بەش دەکات بە سە گروپ، جیاوازی پارادایمی ناسیۆنالیزمی نیە، بەکو جیاوازی جزئی لێ ناو یەك پارادایمی ناسیۆنالیزمی، کە سەرچەم بنەماکانی یەك. جیاوازی کە تەنها لێ شەوازی و کات و میکانیزمی ئێ نەجامدانی ئێ و ئەرکەیی، لانیکەم وەک ئێ وەي دەرەكەوت.

لێ گوتاری زان و بەھەز و دیاری پارادایمی ناسیۆنالیزمی کوردی، بەبە سەربەخەي و رەفراندەم رەگایەك بە گەشتن بە ئامانجی لێ مەژینەي کورد کە ئێ ویش سەربەخەي. ئێ مەش ھەندەرر بە بونیادنان و

دروستکردن و ی کسای ته تکشکاو کوردی ل د ر ئ نجامی ئ و ه موو  
زو لم و چ و ساندن و م ژوو یی. ئ م پ س ی و ک د ر ف ت ک ب  
ب د ی ه نانی شک و شانازی و پ دانی مانای ب قوربانیدان و  
ت ک شان ل س ر د می ب ئوم دی و ت کشکان.

ک می ب ب س ر ب خ یی و د و ت کوردی ل ر گای ئ نجامدانی  
ریفراند م و گوتار سیاسیه کانیه و، ب ر چاو روونترین ک می ناو  
پارادایمی ناسیه نالیزمی کوردیه. ئ وانی دیک، و ک ن خ ر ل  
ئ ستادا، یان ک می داوای دواختنی رفراند م، یان بایک ت  
لاوازترین و ب ستراتیژترین پ ک هات کانی ناو ه مان پارادایم، ب  
پ و ری پارادایمی زا ی ناسیه نالیزمی کوردی، ک ف ش ل و  
س ر ن ک و تنیان ز ر دیارو ئ اشکرای.

ب ه ی زای یی پارادایمی ناسیه نالیزمی کوردی ل ناو کوردداد، هیچ  
ه و ست و بیان و ئارگیوم ن ت کی دژ، یان دوودی ب س ر ب خ یی  
پشتگیری ها و اتیان ب د ست ناخات. ل ناو ه مان پارادایم، ه موو  
ه ز و گروپ سیاسیه کانی کوردستان د ب ت ب ب ب ب ئ و ی ناک کی  
و نات بای ل ناو گوتار ئارگیه م ن ت کانیا ن بیت، س خ ت ت  
باو رت ب س ر ج م پ د راو تیر ی و ب ن ماکانی ه مان پارادایم  
ه ب ت، ب ی ن خ ر ل ئ ستادا، یان داوای دواختنی رفراند م  
بکی ب ک م م بیانوی ز ر لاواز، ک م ح ا ب ت وانی پشتگیری  
پ و یستی ها و اتیان ب د س تب ه نیت.

خ ئ گ ر پارادایم ناسیه نالیزمی ک ش ب گ ر د ر، ئ و د ک ر ت ل گ  
خ د و ل گ د دنیا راستگ تر بیت. ب م د ی س ا ن و ب م د م و د س ت  
و ل و ک ن ت ک س ت م ژوو یی و سیاسیه ی ه نووک، م ح ا ب ت وانی پشتگیری  
ها و اتیان زامنیکات و د ن گ ب ه نیت، ب گ ر د ا ه ا توشی نا ب ت ل کای  
سیاسی کوردستانی.

م ب ست ل گ یی پارادایمی ناسیه نالیزمی کوردی، گومان خستنه س  
س ر ج م پ د راو کانی پارادایمی زا. ب نمونه کورد بکی ت ب  
ع ر اقی، ب ئ اشکرا ر فزی ز رور ت د ا م ز ر ا ن دنی د و ت کوردستانی  
بکی ت. ئ و کات ن خ ر ت نه ن خ ر نا ب ت ل ئ ستا، ب ب ک و ن خ ر  
د ب ت ه ت ا یی، ب م ئ و س ا ئ گ ر ی س ر ک و تنی ه ن د ی دیک  
لاواز تر د ب ت. ئ م ئ گ ر ی گ یی پارادایمی ناسیه نالیزمی ب  
ب د ی ل کی دیک ب ت و ا و ت ی غ ا ی ب ل م ل م ل ن ی سیاسی ناو کوردستان.  
ه و س ت جیاواز کانی ه نووک ب ر ا م ب ر ب رفراند م. و ک ی  
ک کن ل س ر ع ر اقی ن بوون، ب گ ر ع ر ا ق ی بوون (ع ر ا ق چ ت) و ک  
سوکای ته ب ر ا م ب ر ب ی ک تر ب کار د ه ن ر ت.

لە روانگەی کەمپی بۆ بۆ رفراندۆم بۆ چۆ نابێت ريفراندۆم دوا بخرێت؟ بۆ و بۆ سامی ئێم پرسیار دۆ بۆ بۆ سادترین ه، چونکە زۆرینەی هاوڵاتیانی هەرێم لێگە ريفراندۆم و زۆر بۆ ئاسانی بۆ بۆ دۆست دۆ هۆت. دۆست کۆتێ گۆ و رۆشی، بۆ پۆ و و ناسی نالیستی، بۆ دواو ی.

سەرباری سەرجم کۆ مۆکورتییەکانی پۆ ژۆک و تۆبینی لۆ سەر خاوی پۆ ژۆک بۆ و لایەنگیری پۆ ژۆک بۆ هۆزتر چونکە پارادایمی ناسی نالیزی زۆر و دوونیابینی کۆردۆکان دیاریدۆکات کۆ ناتوانن لۆ دۆ و ی ئۆ و "حقیقەتانی" ئۆ و پارادایم بۆیان دیاریدۆکات و دۆ پۆت هێج حقیقەت و چارۆ سۆرو ئامانجی دیکە بۆ رۆوا بزائن. مۆ سۆ لۆک پۆ یۆست بۆ حۆ سۆسی تۆ شۆناسی نۆت و ی، باکگراوندی مۆ ژووی، ئواتی نۆت و ی بۆ سۆربۆ خۆی. لۆ سۆروی هۆ مۆشیا نۆ و، کۆردۆکان پۆ یۆسیتیان بۆ هۆ کارۆک هۆ یۆ هۆست بۆ شک و سۆرو یی نۆت و ییان بۆ لۆ دوا ی ئۆ و هۆ مۆو تۆ کشکان و گۆ نۆی و مۆلانی ناوۆ خۆی و قۆیرانی سۆسی و یاسایی و ئابوری. هاوڵاتیانی کۆردۆستان پۆ یۆسیتیان بۆ هۆ یۆنی پۆ ژۆ یۆک هۆ یۆ توانا و وزۆکانیان ئاراستۆ بۆکات بۆ و زیاتر کۆردۆی مۆمان و بۆ هۆزتر کۆردۆی ئینتیم.

بۆ یۆ لۆ چوارچۆ و ی دوونیابینی کۆرد و و نا کۆردۆی بۆ خۆی ئۆ نۆامدانی ريفراندۆم کۆ مۆ لۆ لایەنی پۆ زۆتیقی هۆ یۆ کۆ پۆ یۆ نۆدیان بۆ سۆر لۆ نوۆ دۆ شۆت و ی خۆی ئینسانی کۆرد و پۆ یۆ نۆدی نۆ و خۆ یۆ دۆر کۆی کۆ نۆ و هۆ یۆ، لۆ مانۆ:

یۆ کۆم، کۆرد تۆشی شکۆستی دۆرونی قوۆ دۆکات، کۆ سۆی تۆ زیاتر تۆ کۆ شکۆت و مۆمانی هۆم بۆ خۆی و هۆ مۆش بۆ نۆخبۆی سۆسی لاوازتر دۆ بۆت. هۆر لۆ بۆ کۆرت کۆرد کۆشی هۆست کۆردۆی بۆ کۆمی و نۆمی دۆکات بۆ رامبۆر دۆنیا، هۆرو هۆ مۆمانی بۆ نۆخبۆی سۆسی خۆی لاواز، سۆرباری ئۆوانۆش سۆرچا وۆکانی شک و شانۆزی کۆم و لاوازن. ئۆ نۆامدانی ريفراندۆم بۆ کۆرد وۆک تۆ حۆ داکۆردۆی دۆیا دۆت بۆرچا و، ئۆ مۆش هۆست بۆ شک و شانۆزی بۆ خۆی لۆ دۆکۆ وۆت وۆ مۆمانۆشی بۆ نۆخبۆی سۆسی زیاتر دۆ بۆت.

دوۆم، مۆمانی کۆرد بۆ داوا نۆت وۆ یۆکانی لاوازتر دۆ بۆت چونکە عۆراق لۆ بۆ هۆزبۆونۆ وۆ دایۆ، هۆرēm لۆ کۆ مۆ لۆ قۆیراندایۆ و قۆیرانی کان بۆ دواخۆستی ريفراندۆم قوۆتۆردۆ بۆ. ئیدی زۆر سۆخت دۆ بۆت، ئۆگۆر نۆ یۆ مۆ حۆ جارۆکی دیکۆ بۆتۆنۆت خۆک مۆ بۆ لۆیزۆ بۆکۆت و مۆمانی بۆنیادبۆرۆت وۆ.

سۆیēm، ريفراندۆم دۆرفۆت یۆ کۆریزی ناوۆ خۆی زیاد کۆردۆ، ئۆ مۆش

پهچوانی چاوه روانیهکان بوو چونکه جیاوازیهکان جه وهری نین و له چوارچهوای همان پارادیمی زایی نه توهی نین. ههم نوخبی دسهاتدار بهکردوه تدهگات که جگه له هاواتیانیههم، کهسی دیکه بهجدی پشت و پهنايان نین، ههمیش هاواتیان له ئههمیهتی پهکبوون و پهکرزی تدهگن. بهمش هاواتیان متمانهیان به کاریگهری ههوهست و دهنگی خیان زیاتر دههت.

چوارهم، هاواتیانیه کوردستان سهرجهم ههزهکانیه کوردستانیان تاقیکردهوه، ههچیان لهدهمی ئهستا (یان ناتوانهت، یان نایانهوت) چاکسازی جدی بهکنو حوکه می دههتی و دیموکراسیان دروست بهکن. بانگهشیه چاکسازی له ئهستادا توشی نوشوستی بووه. ئهمش بووه ته هیه بهفیردانی ووزیهکی زهر، لاوازکردنی متمانه به خود، بهئومیهدی و زیاتر له پهکترازانی ئهوهی پهی دهگوترت ناومهیه کورد. بهیه پرتهیهکی له وه جهره دهرفتهکان به شهوازهکی دیکه دهرخسهنهت، که ئهگهزهکانیه بهدیهههانی ههندهک له وئامانهان زیاتر دهکات. به نمونه، کاراکردنهوهی پههرلهمان (سهرباری ههموو کهم و کوریهکانیه) تهنازولاتی پارتی به ههزه کوردستانیهکان (دیسانهوه سهرباری کهم و کوریهکانیه) له میانیه پرتهیه ریفراندهم هاته ئهراوه. ههروهها بهناچاری له پهکتر قبوهکردن، دیالک و پهکتر رازی کردن (له غیابهی پشتگیری دهرکی) کرده ته ئهمری واقع.

پههنجههم، نهوهک ههر له بهرچاوی خیه، بههکو له بهر دههم دونیاش خهسهلماندنه که ئهوه ویست و ئیرادهیه بههزی کورده. دونیا رهز له گهلی خاوهن متمانه و ههزه دهگرت. یارو نهیار ناچار دهبن رهزی بگرن. ئهوه بانگهشیه لاواز دهکات که گوایه مه بهست له و ریفراندهم ته نها دهستکهوتی زیاتر له ناو عهراق له لایه ههزه کورديهکان.

شهشههم، به گفتوگه و دانوستان، دوایه ریفراندهم له گه عهراق، کورد پهگهیه به ههزتر دههت، ئهوهیش به بوونی کارته فشاریه بهه و پشتگیری نه توهیهو به رهزبوونهوهی متمانه و ته کهم ته ربوونی په که یزیه ناومهیه کوردی، که سه قفی داواکان کورد به رهزتر و به ههزتر دهکن. حهوتهم، به ئه نهجامدانی ریفراندهم، که مه گهیه نهودهوه ته پشت له کورد ناکات بههکو به پهچهوانهوه زیاتر به دهنگ کوردو داواکانیه دهن چونکه به راگرتنی به لانهی ههزه له ناو عهراق کورد ته نها کارته به دهسته نه یارهکانیه که مپی هیلالی شهیهوه بهت.

له که تایی دهکرت بهگوترت که سهرباری ههموو که موکوه پهکانیه په ته ریه ریفراندهم و هه هه ده که دهکان و نات بهاید ناوخهیهکان، به باوهری زهینهیه کورد له چوارچهوای پارادایمی زایی نه توهیه

ئۇ ريفراندىم خزمىتى گۈور بى كورد دىكات. ئۇ جىر باۋىش  
پويست بى بىھزتر بوونى متمان بىخود و تروانين لى خود.

بـاچـى بـا و پـاى دـنيا يـيـد و خـوا  
بـوونـى نـيـد ... يـچـا ر د ا و كـيـنـز ...  
رـاشـى چـوا ر م

وہم۔۔۔ یچارد داوکینز ... بـشی چوار۔۔۔ م ...  
خو۔۔۔ ندن۔۔۔ و۔۔۔ ی: بـریقان جہ۔۔۔ مال حہمہ سہ عید ...

بـڄي بـڄي بـڄي د نيا پيپو و خوا بوو ني نيپو...

## نمای زینتی - داشکانه ها توو

نووسەر لىم بەشەدا ئاماژى بە گەورەيى گرفتلىك دەكات كە لە لايەن داروين و والاس چارەسەر كراو. بى ۈنكردنەوھى گرفتهكە نمونەي نوڭكاريى ئورگانىزمى زىندوو، پىكھاتى شانلىيى، زىندلىكىميا و ھىلىسوكوت دەھىلىتەوھ. لە لايەكى ترەوھ نووسەر ئاماژە بە بەلگەي نەشيان دەكات؛ ئافرەندگەرەن بەلگەي نەشيان بى بوونى خوا، وھى بەلگەيەكى تەواو و قايلكەرى دەمكوتكەر، بەكار دەھىلىن. لە بەرامبەر بى چوونى يەكخواگەرەندا، دروست بە پىچەوانەي ئاراستەي مەبەستى يەكخواگەرەن، نووسەر دەلىت بەرلىكوپلىكى بەكارھىلىنانى بەلگەي نەشيان، نزيكمان دەكاتەوھ، لە سەلماندى نەبوونى خوا. پيشاندانلىكى ئامارى كە خوا بەوپەلى دلنييائىيەوھ بوونى نىيە. لىم بارەوھ، بى زياتر رونكردنەوھى بەلگەي نەشيان چەند نمونەيەك لە كىتەبلىكى ئافراندىنگىرلىو دىھىلىنت. پاشان بە پشت بەستن بە تيورى ھىلىبژاردنى سرووشتى داروين، رونكردنەوھى خلى لە چارەسەرى كىشەكان دەخاتە روو.

کتب ک: زيان - چن گيشت نـر؟ ک ناوي هيچ نووسـر کي

بـسـرـو و نیی، بهـام لهـلایهن کتـبی پیرـزی بورجی دیده بانی و کـمـهـگـهـی پـرـپـاگـهـنـدهـی ئایینی چاپکراوه. لهـم کتـبهـدا باسی جـر قارچکـکی تـهـدا ی، ناسراو بـ سـبـهـتـی گوی قینـس و یـکـک لـو و تـانـی بـ ئـمـهـنـراو تـو، و تـیـی میستـر دا قید ئا تـنـبـر گـ: “کاتـک کـ لـ ئا تـزی ئـسـکـبـندی قارچک ورد دـبـیتـو، وک ئـو ی لـ سلیکای دـکی دروست کرابـت، کـ ئـمـه پـی دـن، سـبـهـتـی گوی قینـس، مـرـقـبـو بـ چاوی خـی ناکات. چـن شانـگـلـکی زـر بـچووی نیمـچـ سـرـبـخ، هاوکاری دـکـن بـ دـرکـرنی بـ ملیـن تـنـمـی شووشـی و دروستکردنی تـنـکی جوان و سـرنـجـاکـشی وـها؟ نازانین: “بـمـ ئـمـه یـک شتمان لا وونـ: ئی تـنـاچـت شانس نـقـقـاش بـت. ” نا، بـاـستی و نیی، ناشـت شانس نـقـقـاش بـت. ئـو شتـکـ، دـتـوانـین هـموومان لـسـری کـک بین. نـشیانی ئاماریی دیاردـیـکی وک ئـسـکـبـندی سـبـهـتـی گوی قینـس، کـشـیـکی ناوـندی، کـ دـبـت هـر بـردـزـکی ژیان چارـسـری بکات.

چـنـد نـشیانی ئاماری زـتر بـت، کـمـتر بـجـی شانس وـکوو چارـسـر بـت: دروست هـر ئـو واتای ئـستـمـه. بـمـ چارـسـر پـاـوراوـکان بـ مـتـی نـشیان، نـخـش و شانس نیی، وک ئـو ی بـ هـنـ ئا مـژـی پـ دـکـرت. نـخـش و هـنـبـزاردنی سرووشتی. شانس چارـسـر نیی، بـو ئاستـ بـرزانـو لـ نـشیان، کـ ئـمـه لـ بـوونـوـر زیندووـکاندا دـبـین و هـورـها هـیچ زیندووـرزانـکی ژیر ئـو ی نـوتـو. نـخـش چارـسـر کی استـقین نیی، هـر وـکوو دواتر دـبـین؛ نووسـر بـردـوام دـبـت لـ پـشاندانی گرفتـکـ، کـ هـر بـردـزـکی ژیان دـبـت چارـی بـ بدـزـتـو: گرفتـی ئـو ی، کـ چـن خـمان زگار بـکـین لـ شانس.

لـ لا پـیـکی تری کتـبی بورجی دیدـبـانیدا، باسی وـوـکـکی جـسـرنـج بـ ناوی لوولـی هـنـندی دـکات، هـموو بـشـکانی لـو دـچـت، وـها جوان نـخـشی بـ کراو، کـ مـشـومـگـز بـلای خـیدا ابـکـشـت، هـنـاویان بکات و بیانـرت بـ گوـ لوول هـنـندی کی تر. وردی و جوانی ئـمـ گوـ، و لـ بورجی دیدـبـانی دـکات پـرسـت: “ئایا هـموو ئـمان بـکـوت وویان داو؟ یان بـپـی نـخـشی زرنـگ؟” جارـکی تریش، بـکـوت وویان نـداو. جارـکی تریش، نـخـشی زیرک جـگـر و یـکی لـبار نیی بـ کـوت. هـنـبـزاردنی سرووشتی نـک تـنـا ئابووریانـی، بـکوو بـجـ و بـکوپـکیش؛ تـنـا جـگـر و یـکی کرداریار بـ شانس، کـ ژـک لـ ژان پـشـنـیار کراو. نـخـشی زیرک هـر وک شانس، لـگـ هـمان ناـزایـتی

بارو و و و .

سووکوئاسان چار سار کی بج نییہ ب م تیی نیشانی ئاماری. چ ند نیشانی بارزتر بت، ئ و ند نا ب جیی ن خشی زیرک ز ر د بت. ن خشی زیرک د بت ه ی دووئ و ند کردنی گرفت ک. جار کی تریش، ئ م ل بر ئ و ی ک ن ققاش ب خ ی د ستب ج گرفتگی گ ور تری یشی خ ی د ه ن بت کای و. هر بوون و ر ک ک توانای ن خشی دانانی زیرکانی شت کی ئ ست می و ک گو ل و ل ی ه ن دی (یان گ ردوونی) ل باردا بت، د بت ب خ ی ز تر ئ ست متر بت ل و گو. ب دوور ل ک تاییه نان ب گ ان دواوی ناب ج، خوا گرفتگی ز تر د ن بت و.

ه ندک دیاردی سرووشتی ل ووی ئاماری و ز ر ئ ست م، ز ر ئا ز، ز ر جوان، ز ر شک ب خشی ب ئ و ی ب ک و ت پ یدا بوو بت. ن خشی ت نیا ج گر و ی شانس، ئ و ت نیا شت ک، ک نوو س رانی کت ب ک د توانن بیری ل ب ک ن و. ل بر ئ و ی ن ققاش د بت کرد بتی. و م ی زانستیش ب ئ م زیر ب ژیی ه ن ی، ه میش ه مان شت. ن خشی ت نیا ج گر و ی شانس نیی. ه بزار دنی سرووشتی ج گر و ی کی باشت. ل استیدا، ن خشی ب هیچ ج ر ک ج گر و ی کی است قین نیی، چونک ل جیاتی چار س ر، گرفتگی گ ور تر د ه ن بت کای و: ک ن خشی ن ققاشی ک شاو؟ و ک چار س ر ک ب گرفتگی نیشانی ئاماری، ه ردووی ک و ت و ن خشی ژ ر ک و توون، چونک ی ک کیان گرفتگی و ئ و ی تریان گ ان و ب دوا و ی ت یدا ی. ه بزار دنی سرووشتی چار س ر کی است قین ی. ت نیا چار س ری کرداریار، ک ب یان کراو. ه رو ها ن ت نیا چار س ر کی کرداریار، ب کوو گ چار ی کی ب ها و ت ای ل جوانی و ب ه زیدا.

چی و ل ه بزار دنی سرووشتی د کات، و ک چار س ر ک ب ک ش ی نیشانی س ر ک و توو بت، ل کات کدا شانس و ن خشی هر ل د ر گای ح و ش و ژ ر د ک ون؟ و م ک ئ و ی، ه بزار دنی سرووشتی پ م ی کی ک ک یی، ک گرفتگی نیشانی ت ک د شک ن بت ب پارچ ی بچووک بچووک. هر ی ک ل م پارچ بچووکا ن ب خ ی ب ک ئ ست م، ب م ئ و ند گ ر نیی. کات ک ژمار ی کی ز ر ل م ووداو ئ ست م بچووکا ن، ب زنجیر ک ک د کر ن س ر ی ک، دوا ب ره می ئ م ک ک کردن، د بت ب ئ ست م کی ز ر ز ر، ئ ست م کی و ها، ک ز ر دوور ل و ی شانس پی بگات. ئ م دوا ب ره مان ی، ک باب تگ ل ک پ ک د ه ن بت ب ب گ ی ی ک ل س ر ی کی و تراوی

وو سکری ئا فراندنگر.

ئافراندنگر ب هچ جرک خااا نا پکک، ل بئر ئووی پداگری دکات ل سار مامووی پدا بوونی نشیانی ئاماری وک وو داوکی ت نیای بووئ. ل هزی ککک بوون ت ناگات.

نووسەر ل کت بکیدا ب ناوی 'سارک و تن ب سار ئست می چادا'، ئم خاا ب نموون یک شن کرد ت و. دیوی پش ووی شاخک سار بر ر و ژوورک یکی سخت، سارک و تن ب ساریدا ب لوو تکهکی م حاا، ب مام دیوی دواو سار بر ر و ژوورک ک ی ئاسان و سارک و تن ب ساریدا ز حمت نی. ل بنی شاخک دا، ئام رکی ئا ز ه ی، وک ئووی چاوک یان قامچیمات یهکی ب کتریایی ب. بیرک نا ب جک ئووی، ک ئام رکی ئا ز و ها، ل خ و بتوانت خ ی خ بکا ت و و وک ه مایک ب سارک و تن ب سار ئم سار بر ر و ژوورک سخت دا، ب یک ق م باز ل بنی شاخک و خ ی بگ ی ن ت سار لوو تک ک ی. ک چی گ ش کردن، ب پچ و ان و د چت ب دیوی دواو ی شاخک، گ سار بر ر و ژوورک ئاسان ک د گرت و ورد و رد سار د ک و ت ب لوو تک ک: سووکو ئاسان! سارک و تنی ل سارخ ب سار سار بر ر و ژوورک ئاسان ک دا، ل ب رامبر سارک و تن ب یک ق م باز ب سار سار بر ر و ژووک سخت ک دا، پرنسپ کی ئو و ند ساد و ساکار، ک مای ی س رسو و مان، ب چی ئو و ند کاتی برد تا داروینک ب ت م یدان و و بید ز ت و.

داروین ب شکی ت و اوی ل چچ کی چن، ب "دژواریه کانی ن تی ری ن و ل گ گ ی ورد گ ان و ت ر خان کردو و و وای ب ب ی ن، ئم ب ش کورت، سار ج می ئ و دژواریه بانگ ش ب کراوانی ئ و سا ئماژ یان ب کراو و ئ و انی ئستا د و تر ن، پشینی کردو و و تی ه موویانی کرد ت و. دژواریه ه ر سخت کانی داروین، "ئورگان ه ر ب خ و ش کان و ئا ز کان"، ک ه ندک جار، ب ه ک وک "ئا ز گ ل کی ل داشکان هاتو" باسیان د کرت. داروین چاو د ه ن ت ب ر باس، وک نموون ی کی پ ک ش ی تایب ت: "چاو ل ب ر چاو بگر، ب ه موو ئ و میکانیزم ل لاسا یکردن هاتووان و ب گونجاندنی چاو تیژی ب دووری جیاواز، ب و رگرتنی ب ی جیاوازی ووناکی و ب استکردن و ی لاری ئنگی و خولگ یی، ئایا د کرت ئم ل ه بزاردنی سروشتی و پیدا بوو ب ت، وا د ر د ک و ت ئو پ ی نا ب ج یی ب ت، " ئافراندنگ ران وک ئووی ه نگوینیان ل کلا ر داردا د زیب ت و، ئم و ت ی ی ل ل س ر ی ک د ه ن ن و. پویست ب و تن ناکات، ه رگیز و ت کانی دواتر نا ه ن ن و.

خټټو ګلاندنی داروین به دانیپاداناڼو، تنیا هټو ټک بوو به سرنج ټکشان. داروین به ره ټټکارانی ټاکه شاول ټ مټدانو، تا له کاتی خټیدا وټټامی د دانشکوننی باشر بټټکت. به دنیا ییو، وټټامی د دانشکوننی داروین، تنیا وونکردنو وی به زحمټی ئو بوو، که چن چاو پله پله ګشه کردو. له وان یه داروین ټټی وک "ټا زیی له داشکانه هاتو" یان "سه رکوتنی نرم به سه ئسته می چیدا" به کار نه هټنا بټ، به ټټام به وونی له پرنسیپی هټردو وکیان ټټګه یشتوو.

"نیوچاو به ټټکی چی دټت؟" و "نیوبا به دټردی چی دټخوات؟" هټردو وکی ئم نموونان وک به ټټګه، به پټی "ټا زیی له داشکانه هاتو". دټټن، میکانیزم کی به کار له داشکاندن نایت، ئه ګر لابر دنی یه ټټک له به شه کانی، به ټټه هی له کارکوتنی ټټواوی میکانیزم ټټه. ئم و له به رچاو ګیراو، که به ټټه ونیست به ټ هټم به چاو و هټم به با. به ټټام هټر ئو ونده به ساته بیر له به به رچاو ګرتنان دټک ینو، یه کسه هټټکانیان دټر دټکون.

نه خټشه، که به هی تان ی ټټشی چاو وټ عده سټی چاوی له ټټه ټټه ټټه رګه ریو لا براو، به به چاویله ناتوانت به باشی بینت، به ټټام ئو ونده دټبینت، که خټی له درټختټک لا بدات یان له ټټه ټټه ټټه دوور بکه وټټو. له استیدا، نیوبا وک با ټټکی ټټواو باش نیی، به ټټام به دنیا ییو، باشر له وی هټر نه بهت. له 50% با ټټک له وان یه ژیان زګار بکات، به هټواشکوتنه خوار وټ له درټختټک، له به رزایی کی دیاریکراودا. له 51% با ټټک، له وان یه ژیان زګار بکات، ئه ګر له دار کی ټټه به رزتر بکه وټټه خوار وټ. له به رامبه هټر به شه ټټم ټټک له با که ټ هټتبت، به رزایی کی که وټنه خوار وټ هټی که ژیان زګار دټبت، که هټر به شه ټټم ټټکی تر له با ناتوانت. بیرتاقیکردنو وی درټخت به به رزایی جیاواز، که له وی له وان یه ټټه بکه وټټه خوار وټ، تنیا شه واز ټټک له تی ریدا به بیننی ئو وی، که دټبت له ټټواو ټټه ټټه کی ئسانی به ټټک هټبت له 1% وټ به 100%. دارستان په یټی له ئاژټی به خز یان به پټټټ شووتبازدر، که به کردو هټر هټنگاو کی وولسه ری ئو له ژیی تایبټیی ئسته می چیا یه، پیشان دټدن.

به و شه وټی دټبینن، که چاو و با به دنیا ییو له داشکانه هاتو نین؛ به ټټام ئو زانسته ګشتیی دټبت په ی بګین، زټر زټر جټه ټټی سه رنج له نموون تایبټیان. ئو استیی که

هـندڪ خـڻڪ لـ پـيـوـنـد بـم حـا تـ شـنـا نـو، تـواو بـ هـا دا  
دـچـن، دـبـت بـت بـ ئاگاداريپـڪ بـ ئـم لـ نمـوونـگـلـڪـي تـر ڪـ  
ڪـمـتر ٿـشـن، هـر وـڪـو حـا تـ پـڪـهـا تـي شـا نـي و زـيـنـدـڪـيـمـياو،  
ڪـ ئـسـتا بـوونـتـ بـنـشـتـهـڙـشـهـي سـر زـمـا نـي ئا فـرـا نـدـنـگـرـان، ڪـ  
پـ نـا يـا ن بـ دـمـمـڪـڪـي ئا سـا نـي سـيـا سـي “بـيـرـدـزـگـلـڪـي نـخـشـي زـرـنـگ”  
بـرـدوـو.

لـرـدا، چـيـرـڪـڪـي نـرـيـتـفـرـڪـرـدـنـمـان هـي و ئـمـمـان پـ دـتـ: بـس  
ئـو ٿـا مـگـيـنـ، ڪـ شـتـڪـان شـتـگـلـڪـي ئا زـي لـداشـڪـا نـهـا تـوون؛  
ئـو ٿـگـر هـي، بـدـيـقـتـڪـي بـاشـو وـرـدـڪـاريـپـڪـا نـت تـاوو تـو  
نـڪـرـدـبـت يـا ن زـر بـاش بـيـر لـيـا ن نـڪـرـدـبـتـو. لـ لـا يـڪـي تـر و،  
نـوـسـهـر دـهـت ئـمـش لـ بـرـي زـا نـسـتـدا، نـا بـت مـتـمـا نـيـڪـي  
وـشـڪـبـاو ٿـا نـمـان هـي بـت. لـوا نـي لـ سـروو شـتـدا شـتـڪ هـي بـت، بـ هـي  
ئـا زـي لـداشـڪـا نـهـا تـووي ٿـا سـتـقـيـنـي، بـا سـتـي لـٿـيـپـڪـي ئا سـا نـي  
ئـسـتـمـي چـيـا نـيـگـرـتـو. ئا فـرـا نـدـنـگـرـان ئـو يـا ن ٿـا سـتـمـي، ئـگـر  
ئـا زـيـپـڪـي لـداشـڪـا نـهـا تـووي ٿـا سـتـقـيـنـي، بـتـوـا نـرـت بـ شـو وـيـڪـي  
ٿـڪـو پـڪ پـيـشـا ن بـدـرـت، بـيـرـدـزـي دـارو يـن تـڪ دـشـڪـنـت.

دـارو يـن بـ خـشـي ئـمـي وـا و تـوو: “ئـگـر بـڪـرـت پـيـشـا ن بـدـرـت، ڪـ  
ئـرـگـا نـڪـي ئا زـي ٿـا سـتـقـيـنـي هـي، ڪـ نـا شـت لـ ئا ڪـا مـي ڪـمـمـڪـ  
گـا نـڪـا رـي بـچـو وـڪـي پـلـبـپـلـ پـيـدا بـو و بـت، ئـو سـا ئـيـتـر  
بـا هـا يـيـو وـ بـيـرـدـزـڪـم دـچـتـ ڪـنـار و. بـا مـ نـو سـهـر حـا تـڪـي  
لـو جـرـي نـدـزـيـو تـو. ” دـارو يـن نـيـتـوـا نـي حـا تـڪـي و هـا  
بـدـزـتـو و هـيچ ڪـسـڪـي تـرـيـش لـپـاش دـارو يـن نـيـتـوـا نـي، سـرـرـا ي  
هـو وـڪـي ڪـلـلـقـا نـي لـبـا و ا نـ. هـنـدـڪ وـڪ پـا ٿـو رـا و بـ ئـم  
خـا تـ پـيـرـزـي ئا فـرـا نـدـنـگـرـيـپـ پـشـنـيـا رـان، بـا م هـيـچـيـا ن  
بـرـگـي لـڪـيـنـو يـا ن نـگـرـت. هـا تـا ئـگـر ئـا زـي  
لـداشـڪـا نـهـا تـووي ٿـا سـتـقـيـنـي، بـيـرـدـزـي دـارو يـن تـڪ شـڪـا نـدو و،  
ئـگـر لـ شـو نـڪـدا دـزـرـا بـتـو و، ئـو و ڪـيـد دـتـ، بـ هـمـان شـو و  
بـيـرـدـزـي نـخـشـي زـرـنـگـي تـڪ نـشـڪـا نـدو و؟ لـ ٿـا سـتـيـدا، هـر ئـسـتا  
بـيـرـدـزـي نـخـشـي زـرـنـگـي تـڪ شـڪـا نـدو و، بـرـدـو وـا م و تـو و يـهـتـي و  
دـيـتـهـو هـ، لـگـ ٿـو و ئـم چـنـد ڪـم دـزـا نـي لـسـر خـوا، بـا م  
لـ يـڪ شـت دـنـيـا ن، ئـو يـش ئـو و يـ، ڪـ خـوا دـبـت زـر زـر ئا ز  
بـت و هـرو هـا لـوا نـي لـداشـڪـا نـد نـيـش نـيـت.

لـه ڪـتـا يـي ئـم بـهـشـهـدا، نـو و سـر بـا ٿـو و يـخـي بـدو و ر بـگـرـت لـ  
دو و بـار ڪـرـنـو و، بـا گـي سـرـڪـي ڪـتـبـڪـ لـ شـش خـا دـا ڪـورـت  
دـڪـا تـو و.

1. لښ ماوې چې ندين سډد، يېكك لښ بڼو ووبوونو هڅو گړنگه كاني زيركۍ مرقف ئو بوو، كه ووڼي بكا تو و چېن گړدوون ئم مړكه ئستم و ئا زانې لښ نڅشو و وړ گرتوو.

2. مېلي سرووشتي ئو يې، كه ووڼي بكا تو و لښ ئاكامي نڅشو و هاتوون. لښ حا تو تي شته كي دروستكراوي دسټي مرقف، وېك كا ترمري دسټ، كه نڅققاشكه بېاسټي ئندازياركي زيرك بوو. ئو مېل لښ ئارادا هېي، كه هېمان ژيربڅي پياد بكا ت بڅاو يان با، جا جا كه يان مرقف.

3. ئو مېل هېي، چونكه گريمانې نڅققاش دسټبڅو گرتي كي گړور تر دهڼنه كا يوو، كه كه نڅشې نڅققاشي كه شو. تو واوي ئم گرتي كه لښ سر تاو لښ گېمان بوو، گرتي وو نكردن وې نڅشياني ئاماري بوو. ئاشكرايې چار سړ ئو يې، شته كه لښ بڅاو بگړين، كه هېتا زتر ئستمتر بټ. پويستمان بڅو "كړن"، نهك "قولاپي ئاسمانې"، چونكه تېيا كړن دتوانت كار كي وول سړانې هېنگاو بڅو هېنگاو و گونجاو، لښ ساد يي و بڅو ركي تر لښ ئا زې ئستم بكا ت.

4. تڅه شان ترين و بڅو زترين كړن، كه تاكوو ئستا دزرا بته و، گڼكردني داروينيې لښ گڼي هېبژاردني سرووشتيې و. داروين و چېنښياني پيشانيان دا، كه چېن بوونو وړكي زيندوو، بڅو نڅشياني كي ئاماري دانسقه و وڅساري نڅشو، بڅو هېواشي، هېنگاو بڅو هېنگاو لښ دسټپكه كي ساد و گڼاو. ئستا دتوانين بڅو نڅيا يي و بڅو يېن، و هېي نڅشو لښ بوونو وړي زيندوودا تېيا و هېمكه و هېچي تر.

5. هېشتا ئم بڅو زانستي فيزيا كړنه كي هاويايې خمان نيې. لښ ووي پرنسپيې و، دكړت هېندك جري بيردې چې ندگړدوونې، هېمان وو نكردن و بڅو ئنجام بگيې نهټ بڅو فيزيازاني، وېك چېن داروينيېزم ديكات بڅو زيند وړزاني. بڅو واټ ئم جڼ وونكردن وانه كه متر جگي پېس سډد لڅاو گڼان وې زيند وړزانيياري داروينيېزم، چونكه داواكار يگ لڅي سڅتر دڅوازيټ بڅو بخت. بڅو پرنسپي مرقفزاني ئو مافمان پڅو دڅوات تا بختي كي زتر لښ بڅاو بگړين وېك لښ تواناي پڅبينيې سنوورداري مرقفدايې، كه پي څشو.

6. دسټ لښ هيواي څمان بڅو ناد يې بڅو دسټه ناني كړنه كي باستر لښ فيزيادا، هېر وېك شته كي بڅو هېزي وېك داروينيېزم بڅو

زیند و رزانی. بام هتا ل سای ن بوونی کرند کی قایلکری  
به زدا به بر اورد لگه ئوی زیند و رزانیدا، کرنگه لکی  
به به ز، که ل ئستادا همان، کاتک ل یگی پرنسیپی  
مر فزانی و به کار ده هنر، به گنه ویست به شتر کن ل گریمانی  
قولاپی ئاسمانی خه ت شکی نی نه ققاشی زرنگ.

ئه گه ر به گه ی ئم به شه قبو به کره، ئیتر استه قینه بوونی ده ستی کی  
سه ر کی ئاین - گریمانی خوا - به بناغه ده ده چته. به دنیا یی کی  
ته واو و، خوا بوونی نیه. ئم ئاکامگیری سه ر کی کی تا ئستای  
کته به که یه.

## چیره کی "ئه فراندن" پیکه که ستیکا براداران ... ل ئینگلیزی و: نه به ز سه م ده

له هاوینی ۱۴۸۶دا، گیه فانی پیکه ده ملا میراندلا (Giovanni Pico della Mirandola) (۱۴۶۳-۱۴۹۴) ته نیا بیست و سه سا بوو، که چی  
ئه و ئاماده یه جیهان بهار نه. تاز له پاریس گه بو و، ئه و  
ده ستی کرد بوو به په ژیه کی ده گمان هه روک یه ته پیا: ته که که شتی  
سه ر کی ته لگی فله سه فیه، که بیروا جودا کان له یه کدی سه بار ته  
به هه ر که شه یه کی گرنگ، ئه نگه بساز نه، هه روها ها فه که ی ئیده کان  
ئه نگه به هه میشه چه سپوو به ته. په ژیه که به که تاییه نهان بوو به  
سه رجیم جه نگه ئاینیه کان، ناکه کییه زانستیه کان، و دانوستاندن  
ئینه ل که تو ته کان. وک به شه که له م، پیکه (Pico) به نگه شتی  
هه ر که سه که ده کات که له دره نگانی سه ده ی پازده یه می جیهانی کاسه لیکه  
ژیا به ته به دانوستاندن کی گشتی له م؛ پیکه ته ئه و شه ده و  
فه ره بووی ته چووی سه فه ری ئه و که سان به بکا ته و که به لایانه و گرنگه  
به نه. ئم ده به دوا دانوستاندن نه اخر دوا ئم ده هه کار که  
نام نه به دانوستاندنی دیکه.

له سه ره گه ی گه نه و ی به م پیکه و به ووی شه که کی به و  
ده به ته و، چونکه له ئه ریزه (Arezzo) ژنه کی خان دانی به ناوی

مارگريت، هاوسري يڪڙ لئ ئندامانى بند ماڻي گوليان ماريت  
دى مديچي فاندوو: لئ ئنجامي ئم ناكڙ ڪيڙ ڪو، پيڪ لڙ لايڻ  
هاوسري ڪي نافلس فڙيڙ و گڙيشت لڙواري ڪوشتن و لئ ڪڙ تاييدا  
زينداني ڪرا، لڙو شوڻڙي ڪڙ دڙبواي لڙلايڻ خودي لڙرينز دى  
مديچيڙ و زگار بڪر. ڪاٽڪ برينڙ ڪاني ساڙڙبوون، پيڪ لڙ  
ڪڙ تاييدا دڙستڪرد بڙ ڙيشتن بڙ م، ئو شوڻڙي ڪڙ لڙ ڪڙ تايي  
هڙمان ساڙدا مانيفسٽ ڪڙي ڪڙي لڙ شڙوڙي ”نڙسڙد بيڙوڙاي  
ديالڪٽيڪي، مڙاڙي، فيزيڪي، ماتماٽيڪي، مڙتافيزيڪي، تيڙلڙگي،  
جادووي، لڙڪدانڙوڙي جوولڙ ڪڙي بڙ بيل (تڙورات و ئينجيل بڙڪورتي  
تڙوجيل) ڪڙي و هڙداناياني ڪلدانيڙ ڪان، عڙرڙبڙ ڪان، جوولڙ ڪڙ ڪان،  
گريڪيڙ ڪان، ميسريڙ ڪان و لاتينيڙ ڪان” تڙدا اڙاڙياند. پڙويست بڙ  
گڙتن ناڪا، ڪڙ پڙڙڙڙ ڪڙ بڙ شڪست ڪڙ تايي هات. پڙڙڙڙ ڪڙ يارمڙ تي ئو  
ڪڙشانڙي نڙدا ڪڙ پتر لڙ ناوڙڙڙڙڙڙ ڪڙيدا بڙقووڙي سروشٽڙ ڪي پاڱاني  
هڙبوو. پاڙا ئينڙسڙنٽي هڙشتڙم قبووڙي ئوڙ ناڪا دڙڪتريني ڪاميلى  
ڪاسڙليڪي بخرڙتڙ ڙرڙپرسيارڙو، بڙخڙرايى هڙوڙي وڙستاندني  
دانوسٽاندنڙ ڪڙي پيڪڙي دا. هڙندڙ لڙ تڙزڙ ڪاني پيڪڙ بڙياريان  
بڙسڙردا درا، ڪڙ بڙئاشڪرا دڙي باوڙي ڪڙساي ڪاسڙليڪين و دادگڙي  
پشڪنين بڙفڙرمي داواڪاري لڙ دڙيان بڙرزڪردڙ تڙو. دانوسٽاندنڙ ڪڙي  
پيڪڙ هڙرگيز ووينڙدا.

هڙرچڙندڙ نڙسڙد تڙز لڙ مڙبڙسٽڙ سڙرڙڪيڙ ڪڙيدا شڪستي هڙنا، بڙڙام  
پڙڙڙڙ ڪڙي پيڪڙ دڙرڙنجامڙ ڪي گرنگي هڙبوو، چونڪڙ ووانگڙيڙ ڪي نوڙ  
سڙبارت بڙ دڙخي مرڙف وون دڙڪاتڙو. بڙ ناساندني پڙڙڙڙ ڪڙي، پيڪڙ  
تڙسڪٽڙ ڪڙ دڙنووسڙ ڪڙ پڙي دڙگڙترڙ (گڙتاردان سڙبارت بڙ ڙزمڙندي  
مرڙف). لڙم تڙڪستڙدا پيڪڙ چيرڙ ڪي ئوڙفراندن دڙگڙڙڙڙڙو، بڙڙام بڙ  
دڙستڪاريڙو:

باوڪڙ خوا، تڙلارسازي (ئڙندازياري) باڙا، پڙشتر ئو ماڙي  
گڙردوونڙي ڪڙ ئمڙي تڙداين بونيادناو (...)، بڙڙڙڙي ياساڪاني  
داناييڙ پڙنهانڙ ڪڙيڙو. خوا هڙرڙمي سڙروو بڙهڙشتي بڙ زيرڙ ڪي  
ازاندڙ تڙو، بڙ ئمڙسڙفڙري بڙهڙشتيانڙ (...) بڙڙام ڪاٽڪ ئيشڙ ڪڙ  
تڙواو بوو، خوا بڙبڙردڙوامي ڪڙزگڙي ئوڙي دڙخواست ڪڙوا ڪڙسڙڪ  
لڙو هڙبوايڙ بڙ هڙسڙنگاندني پلانڙ ڪڙ وڙڪ ئيشڙ ڪي زڙر مڙزن، بڙ  
خڙشڙويستي جوانيڙ ڪڙي، هڙروڙها بڙ ستايشڪردني مڙزنڙتييڙ ڪڙي (...)  
خوا لڙ ڪڙ تاييدا بيري لڙ ئوڙفراندني مرڙف ڪردڙو، بڙڙام لڙ نڙوان  
نموونڙ ڪانيدا هيچ شٽڙ ڪڙ نڙبوو تاڪو بتوانڙ نڙوڙيڙ ڪي نوڙ بئافرڙنڙ،  
و نڙ لڙنڙو خانووي گڙنجينڙ ڪانيشيدا هيچ شٽڙ ڪڙ هڙبوو تاڪو وڙڪ

میراتی پشکشی کوئی تازگی بکات، نہ ہیچ شوئیگی بل دانیشٹین ماوتیوئی لائیو سرجم جیہاندا، کہ مرثف بتوانی ل ساری دابنیش و سبارت بل گاردوون بهزرئی. ئستا سرجمیان تیاووبوون: سرجم شتکان بلگوئی یزبندی ل برزترینوئی بل نرمترین دیاریکراون. (Mirandola 1948: 223\_4).

پنتی ساری کی نووسینگی پیک ئوئی کی مرثف ل سارجم بوونوئی کانی دیک بااثر نیی، وک کتبی گینسیس (Genesis) فرمان دکات، ئستا مرثف وک زیاد ددکئی: ئاخر ئم جہراوین. لائیو گاردووندا شوئیگی جودا بل ئم بوونی نیی، هرورھا ہیج کارایی و توانستکیشمان نیی تیا تایبت بت بل خمان و تیا ئم بتوانین بیکین. گر ئم لپ دیارنماین، ہیج یکک نیی یادی ئم بکاتوئی، چونک ئم ل ووی ئنتللگیو پاشکین. ئوئی وک ستایشی پاکی خوا دسٹی دکات بلخرایی دببت اھنانکی ئاشکرای بباوئی. لائیو بلشایی یک لاپددا پیک ل توندوئیوئیو باریو یککی دی دچت.

پش ئوئی ئم کاتمان هبل بل بوردی بیرکردنوو ل پرساری بباوئی، پیک توندوئیوئی کی دیک چ دکات، تیاننات جووئی کی زر باشر. بلئسانی وک هئاسدان، پیک سرجم ددک بل سار سار هددگگتوو و پارادکسیان پاشکی تی و زیادتی تی ئنتللگی مرثف وک بلهزی دادنت. ئنگ مرثف شوئی تی تایبت تی خی نبت، بلئام ئوئی مرثف زر تایبت دکات. لبارئوئی خوا لبیری چوو شوئیگی سروشتی و تیاو لائیو گاردووندا بل مرثف بدات، ئوا گدک ئستا خوا ئم ببار همواربکاتوو و جبرک ل قاربوو بل مرثف بداتوو. ئنگ کردنی مرثف بل هاوخالنی سرجم ئو شتانی خوا ئفراندوویتی، تاک قاربووئی استقینا بت:

ل کتاییدا باشرین وستاگان فرمانیان کرد ئو بوونوئیوئی کی نیتوانیو ہیج شتکی کامیل بلخی ببخش، ئوا پویست ئو بوونوئیوئی ل موکی پویست بل هر بوونوئیوئی کی دیک جودا بلشدار بت. لبارئوئی خوا، شوئیگی ل ناوئی استی جیہان بل مرثف وک بوونوئیوئی سروشت دیارینکراو دیاری دکات، و ناویشانی پددات. (Mirandola 1948: 24).

ل وانگی پیکوو، مرثف لائیو ئفراندندا گرنگ، لبار ئو فاکتی کی ئو ہیج شوئیگی دیاریکراوی لائیو یزبندی کدا نیی. گری ساری کی لرا دا "بوونوئیوئی سروشت دیارینکراو"، ک ل



ببیتوو، واتا له خواوځندتیدا. (Mirandola 1948: 24).

لننو تانینی پیکه به ئفرانندن، مرقف به واتای وشه بشوین و بشوویله. " نه ماکی نهگه و نه شوویکی تایبته که تانیا هی ته بهت". یکه که بهئستم دهتوانه پناسه یکی لهو وردتری دهخی مرقف له چاخی نو سهردمه بکات. به به ئوی گهکان ته به شوینکهو بهبستنهو، ئوا ته دهتوانی لهنو ما ده بیت له هره شوینکه که ته بهتو؛ به به شوو و ووخسار، ئوا ته دهتوانی هره ماسکه که حزت لهیتی. لهسره نواندنگی گورهی جیهاندا، دهتوانی چنندین به بنوینی که حزت لهیتی ټاخر هیچ شتهک نه بوون، هیچ شتهکی تایبته، ئوا ته دهتوانی هره شتهک بیت. به به له نوان ئو دوو ئوپههتی ("هیچشت" و "هرشت") یدها، گهپانی یاری و هنده زارافی نو، به ئنترپهلگیکی فلهسوفی نو دهسته دهکات. زره درنگتر فلهسفاندنی خراوایی سهبارته به چیته تی بوون به مرقف، ده به بهتواوی لهنو ئو شویندها ووبدات. هنده له هرهفانان (پاسکا به نمونه) زره نیگه ران ده به تانته هه موو کاته که بیر لهو دهکاتهو، لهگه ئوپههتییهکان خیاندا که نوان بهئستم هیچ کاتهکیان نیی یان خزهکی بهجههراویان نیی به ئوی لهنو نواندا چی وو دهتات. هرهفانانی دی (میشال دی مانتاین) هه موو هوی خهی له دهزیندهوی فراوانی هاوپهلکردنی بهختیاری و نهفرت، شادی و غمباری خهچکرد که جهگه یکی زریان له هه موو شوینکه گرتوو. پهویست به گته ناکات، ئو له نواندا بوون ("نه فریشت و نه هفانی")، گره به زمانی پاسکا بهژین، ئو به واتای وشه شوینی خه ئفرانندن.

---

سرهچاو:

Costco Bradatan (2015) Dying for Ideas: The Dangerous Lives of the Philosophers, Bloomsbury, London

---

# شیعری کوردی دوای رایپه یین گۆینی ئاس-کائی چاوه وانی ... عه بدولمو ته ییب عه بدو

پیشه کی...

له رمانی (ژهنیاری هه وره کان- علی به ده ر) ده ده تاکه ده نگه  
تگه یشتن له موزیکا به رههم ناھه، هه میسه چه مکی موزیکا له  
کمه ده نگه جیاواز په کد، به ام ئه و جیاوازیان به ویستیان به  
هاوگونجان هه یه، ویستیان به هارم نیایه، ئه گینا جیاوازییه کان  
ناکه ده که ونه وه! ها م نیاه وه فیکره یه کی بنه هتی تگه ی موزیکای  
له سهر بونیاد نراوه. ده ش ها م نیای ره گهزه ئه ده بییه کان له  
پانتایی کاری ئه ده بی و ده قی ئه ده بیدا چه مکی ئه ده بییه یان  
شیعرییه به رههم به یان، ههر له سهر ئه و بنه مایه ش ده گو تر (ده قی  
ئه ده بی) یان (کاری ئه ده بی) چوارچه وه یه یان شان یه کی کراوه یه به  
ئاو ته بوون و تان په ی نوان س بوون و س ستراتیژ و س ده ق...  
بوونی نوسهر و بوونی ده ق و بوونی خو نهر، ده ق و ده قی نوسهر و  
ده قی خو نهر، ستراتیژی ده ق و ستراتیژی دانه ر و ستراتیژی خو نهر.

بوونی ده ق و ده قی نوسهر و ستراتیژی دانه ر خای له جه مسهری هونه ری  
به واتای (وولفگانگ ئایزهر 1926-2007) و ره گهزه ئه ده بییه کان و  
جوله ی ته مومژاوی و به شایی و سپه تی و دابه انه کان هه ده گر ته وه.  
به ام بوونی خو نهر، ستراتیژی خو نهر، ده قی خو نهر له جه مسهری  
ئیست ته کی و ته ئویلکردن و کردنه وه کی ده کان و په کردنه وه ی  
به شاییه کان و گه یشتندا هه ده گر ته وه. جه مسهری هونه ری ده قی  
دانه ره و جه مسهری ئیست ته کی ئه و جه به کردنه یه، که له لایه ن  
خو نهر وه به ئه نجام ده گات. له ئاو ته بوونی ئه و دوو ته وه ره یه  
به مان ئاشکرا ده به که (ده قی ئه ده بی) یان (کاری ئه ده بی) نه ته نها  
ده قی دانه ره و نه ته نها له گه جه به کار یه کده گر ته وه! به کو  
واقعی سه یه مه له نوان نوسهر و خو نهر دا.

ستراتیژی دانه ر

له نوان (ده ق) و (کار) دا

جیاوازی نوان کاری ئه ده بی و ده قی ئه ده بی ئه وه یه که (کار)، کاری  
ئه ده بی و هونه ری وه کرده یه کی به رده وامی تگه یشتن، شتکه نییه به

دهستی بهـنـین و خاوهـندارـتی بکهـین، بهـکو فـرمـکه له فـرمهـکانی (بوون) له نـو جیهاندا! کار خودی خـی له بوونـکی تایبهـتا پـشکـهـش دهـکات، بوونـک که به کاری ئهـدهـبی و هونهـرییهـوه پهـیوهـست بـت و ئامادهـیهـکی ههـنووکهـیی ههـبـت، ئامادهـیهـک که (حهـقیقهـت) له رـگایهـوه دهـبـته رووداو! بهـمجـره کاری ئهـدهـبی له حهـقیقهـتی بووندایه، بهـمجـره کاری ئهـدهـبی خـی له ماددییهـتی گوتن دهرباز دهـکات، بهـمجـره بوونی خـی له دهـنگدانهـوی پرسی جیاوازی خوـنهراندا ههـدهـگرـتهـوه!

بهـام بـ ئهـوهی ئهـو تـگهـیشتنهـی رابردوو شیاوی سهـردهـم بـ (هانز رـبهرت یاوس 1921-1997) رـکـخـستنی رابردوو و ئـستا له چهـمکی (ئاوـتهـبوونی ئاسـکان) دهـخهـمـئـنـ. ئهـو خهـمـبـاندنه جگه لهـوهی هونهـرکاری و جوانکاری ئیبداعی، له رـگای جـرهـکانی وهـرگر و خوـنهر و ئاستهـکانی خوـندنهـوه دهـستنیشان دهـکات، لهـگه ئهـوهـشدا پرس و دنیا بـینی سهـردهـمی ناوبراویش دهـخاته بهـر رـشـنایی و بهـدواداچوونی جیاوازهـوه.. ههـبهـته دهـمهـو بـم ئامانجی ئهـو تـزهـی (یاوس) رهـخنهـگری ئهـمانی، خهـقـکردنی پـشـنگـکی نوـیه له مـژووی ئهـدهـبی، که جهـخت له تهـئوـیلـکردنی ئهـدهـبی له ساتهـوهـختی (پـشـوازیکردن)ی مـژوویـپـانه دهـکاتهـوه. بهـهای جوانی کاری ئهـدهـبی وهـک (یاوس) ناوی دهـبات، بهـرـفرهـوان دهـبـ، چهـنده ئهـو کارهـ بتوانـ ئاسـ چهـسپاو و باوهـکان بـگـ. چونکه ههـر چهـنده ماوهـی جوانی (مهـسافهـی ئیستـتیکی) تهـسـک بـتهـوه و کاری ئهـدهـبی نهـتوانـ (گـان له ئاسـی چاوهـوانی) باودا دروست بکات، ئهـوهـنده له هونهـری کـنـسیومهـر و کـا نـزیک دهـبـتهـوه! (یاوس) جهـخت له پـرـسهـی وهـرگر دهـکاتهـوه، که له ساتهـوهـختی نوسینهـوه دهـست پـدهـکات و له پـرـسهـی تـگهـیشتن (که له رـگا خوـنهرـک یان کـمهـک خوـنهر له ههـنووکهـدا ئهـنجام دهـدرـت) بهـ ئامانج دهـگات..

(رـلان بـارت 1915-1980) پـیـوايه دهـق بهـپـی ئارهـزوو و شارهـزاییهـکانی خوـنهر دـتهـگـ، بهـمجـره دهـق (دهـقی کراوه) له رـگای خوـندنهـوه و خوـندنهـوهی جیاوازهـوه، بهـرهـو بوونـکی زـتر و چـژ دهـبـتهـوه! ههـموو خوـندنهـوهیهـکی جیاوازیـش داھـنـانی دهـقـکی دیکهـی جیاوازه، دهـقـک که فیکرهـی یهـکـگرتووی کـتـا ئامـزی نـوان دهـق و خوـنهر، بـابهـت و خودـرهـتدهـکاتهـوه، وهـک چـن بهـتوونـدی یهـکـگرتنهـکانی نـوان دهـق و دانهـر رهـتدهـکاتهـوه. دهـمهـو بـم له دهـقـگهـرایدا، لهـبهـر ئهـوهی دهـق دیلی زمانه، لهـبهـر ئهـوهی دهـق دهـکهـوـته نـو زمان و زمانیش بـخـی کـمهـک یاسایی ناوهـکی

به یوهی ده بات، ئه و یاسا و ر سا یانه ش ده که ونه دهره وهی ویستی  
دا ه نه ره وه، ب یه خو نه ری ده که را هه می شه ده ب له ر گای چ نه وه  
قه له هه وه شانه وه و دوو باره بونیاد نانه وه بکات. ئه و قسه یه  
هه وه شانه وه به رانه ر نه بوون وه که مه یل له پ شان ده دات، مه یل له کی  
چ نه که را، مه یل له که له سه ر نه فیکردن و ره تکر دنه وه راده ب ته وه و  
نک له هه موو حه قیقه ته کی چ نه گیر ده کات!

## ستراتیژی خو نه ر

### له ن وان (سیم له ژیا) و (هیرمیند تیکا) دا

له هیرمیند تیکا دا (خو نه ر/وه رگر) ه کار ی بوونی خ ی له  
به ره مه مه نه وهی مانا کانی کار ی ئه ده بی و هونه ریدا ده د نه ته وه،  
به دوا ی مانا کانی بوونیدا ده که نه ت، تا به هایه که ب (بوونی  
هه نوو که یی) به چ به نه ت. یان ئاماده یی هه نوو که یی به چ به نه ت،  
ئاماده ییه که حه قیقه ت له ر گایه وه ده ب ته رووداو، که واته کار  
ئه و ده رب یه نه یه له ن و خ یدا حه قیقه تی بوونمان ب که شف ده کات،  
هیرمیند تیکا واته ر گادان به حه قیقه ت ب ته وهی بدو ت.  
به ام له سیم له ژیا دا ده ق که مه له داله و ده ب ته ئویل بکر ت،  
ئه و کاته ش ده ق بوونی هه یه، که ده خو نه ر ته وه و خو نه ر به شه هو ته  
خو ندنه وه ده گات، هچ ده ق که ب بوونی خو نه ر بوونی نییه، به و  
مانا یه ش سیم له ژیا له سه ر زنجیره یه کی ب که تایی له  
به ره مه مه نه وهی دال و له به ره مه مه نه وهی شه هو ته دا ده ژیت.

ئه گه ر ده ق فه زایه که ب ب ئاو ته بوون، تان پ ی ن وان س ستراتیژ...  
ئه وه له ئاس ی خو ندنه وهی (بارت) یدا خو ندنه وه کان و ته ئویله کان  
جگه له شه هو ته خو ندنه وه سنوری دیاریکراو ناس ناکه ن، ده ق هه می شه  
به کراوه یی ده م نه ته وه، چونکه خو ندنه وه کان به فره یی و جوله ی  
چ راو چ ر و کرانه وهی دال و مه دلوله وه به ندن، هه موو ئه وانه ش به  
ئاستی جیا وازه وه ده که ونه دوو تو ی گه مه کانی خو ندنه وه وه. دوا جار  
بارت ده یه و ب ب ئه و په یوه ندیه ئیر سیه ی ن وان ده ق و خو نه ر،  
په یوه ندیه که له سه ر که شکردن و خ دانه دهستی ئاره زوومه ندانه  
ده وه ست، نه که کار له کردن و به ره مه مه نه ن.

به ام (یاوس) له په یوه ندی ن وان کار ی ئه ده بی و وه رگر پ له سه ر  
ئه وه داده گر ت، که مانا نایه ته چ، ته نها له ر گای په یوه ندی  
هاوس یانه، یان له ر گای ر که وته وه نه ب ت، ئه گه ر په یوه ندی  
هاوس یانه ته عبیر له م ژووی ئاو ته بوونی خو نه ره کان بکات، یان  
ته ئویله چ راو چ ره کانی خو نه رانی له خ دا هه گر تب ت و له  
ت که یشتنه وه راب ته وه، ئه وه مانای ر که و تئام ز له ساته وه ختی

ته ئويلکردنه وه بـ کردەى جـبهـجـکردن هه نـگا و ده نـتـ. هه بـه ته ئه گه ر  
ئا و ته بوونى مـژو وى، چه مـکى (ئىستـتـىکـاى وه رگـر) به رجه سته بکات،  
ئه وه (تـگـه يـشتن) و (ته فسـيرکـردن) و (جـبهـجـکردن) کردەى په ره سه ندنى  
(درککردن)ى (هانز گـرگـ گادامـر 1900-2002) يمان بير ده هـنـتـه وه.

## شیعری کوردی (دنیا ی شیعری) و (شیعری دنیا یی)

شیعری کوردی دواى راڤه ینى 1991ى کوردستانى باشور، کلى ئه و شه پله شیعریه ده گرته وه، که له فهزایه کی تا ئه اندازه یه کی زار ئازاد و زمان کی تا سنورى پهرده نه پشین خلی دهنوس ته وه، وهك چان به شک له و شیعری کوردستانى ره رهه ماتیش ده گرته وه، که ده که ونه بهر (شه پلی حجم) و (شه پلی زمان) و ئه وانیش له فهزایه کی تا ئه اندازه یه کی زار ئازاد و زمان کی تا سنورى پهرده نه پشین، له گه ئه و لککینه وه یه دینه وه... (ب) ئه وه ی روونتر قسه بکه م ده ب ب ب م شیعری حجم له شهش پا وییه کی شوشه یی ده کات، که تیشک بیه ت و تیشکه کان دابهش بن، ب کمه تیشکی ره نگین. شاعیری حجمی له رگای دواستن و پشخستنی وشه له رسته وه ته رکیز له سه ر یاریکردن به زمان ده کات. نموونه ی یه دوایی روئیایی. به ام شیعری شه پلی زمان، ده ست له بونیاد و په یوه ندی نوان کار/ بکه ر/ بهرکار ده دات، که ل و بشایی شیعری دروست ده کات و روو بهرک له نوان وشه کان و کرداره کان جده ه ل، تا خو نه ر به پی خو نده وه ی خلی واتا که ته واو بکات. نموونه ی رهزا به راهه نی.)

به کورتی له شیعرى نوڤى کوردی و شیعرى دواى راپه‌ڤین، چه مکی ئازادی به مانای شیعرێك دات، که بیر له واتای کات و بنهما ئاینیه‌کان و فهزای ئایدیۆلۆژی ناکاته‌وه، به‌لام په‌رده‌نه‌په‌شینى زمان، زمان وهك له دایکبووی چرکه‌سات و په‌کهاته‌ی شیعریی ده‌بیندات... له شه‌په‌لی حجم و شه‌په‌لی زماندا ده‌شه‌ په‌رده‌نه‌په‌شینى زمان، نه‌فیکردنى زمانیش به‌ت...

لەر پرسیارك بەرجەستە دەبەت، ئەویش ئەوہیە ئایا شیعری کلاسیزمی کوردی توانیویەتی لە ئاوانە کلتوری کوردیدا پرسپاری خەبەرات، ئەو شیعەرە شاعیری کوردی دەینوسێ بەشێك لە كەشەکانی تاکی کوردی هەبگرتو، دەتوانین دال و مەدلولی شیعری کلاسیزمی کوردی وەك نیشانە سۆسەری لە یەكە یەکی هاوئاھەنگ بەرانبەر یەك رابگرین، دەتوانین كەشە وجودییەکانی مرئیی کوردی لە شیعری کلاسیزمی کوردیدا بدزینەو، دەتوانین دنیای کوردی لە نەو شیعری کلاسیزمی کوردی بە دەست بەنین؟ من ئەو پرسپارانە بێ وەبەم جەدەھەم، نەك لەبەر

ئەوێ نائۆم-دەم، بە-کۆ چونکە دەمەو-لە ر-گای ئەو پرسیارانەو بە دواى شیعری نو-ی کوردی و شیعری دواى راپە-ین بکەوم! کەواتە ئەو پرسیارانەم -ئەو خستە روو، تاکو بتوانم پەيوەندى چەمکى (بەدوايە کدانە-گە-ان)ى شیعری کلاسیزمى کوردی و (دیال-گکردن)ى شیعری نو- و دواى راپەرین جوانتر بەرجەستە بکەم...

چەمکى بەدوايە کداگە-ان لە رووی زمانییەو هە-ک-ک-ین و بەدواداگە-انى شت-کە، وەك زاراوە چارەسەرى فیکرەيەکی ئەدەبى یان بابەت-کی ئەدەبى دیاریکراو لە رووی مەعریفە و حەقیقەت و دنیا بینییەو دەکات. بە دیو-کی دیکە ئەگەر چەمکى بەدوايە کداگە-ان بەو مانایە -ت، کە هەر یەك لە ئ-مە بەعەق- و ئاگامەندییەو بە دواى شت-کدا بگە-ین و هەر یەك لە ئ-مە دەمەتەق- لە سەر پا-نەر و شتى تایبەتى (خ-ی) بکات، بە -ئەوێ ئەو پا-نەرە لای ئەویدیکە ئاشکرا -ت. یان ئەگەر چەمکى بەدوايە کداگە-ان قسەکردن -لە سەر شتى تایبەتى ئەو شیعەرە تایبەتەى کە دوايى هاتوو، ئەو چەمکى بەدوايە کدانە-گە-انى شیعری کلاسیزمى کوردی هەموو ئەوانە پ-چەوانە دەکاتەو!

دیال-گکردن تەواو لە-گە- هەموو ئەو پ-سانە دژ دەکەو-تەو، کە ت-یدا گوتنى رابردوو خ-ی بەسەر ت-گە یشتنى ئ-ستای مر-ییدا دەسەپ-ن-ت، یان کە لە میانى پ-سەى خودى ئ-ستای ت-گە یشتنەو هە-نەقو-او، وەك چ-ن دژ بە هەموو ئەو قسەکردنەشە، کە پ-شتر سەرەتا و ک-تایبان زانراو، کەواتە دیال-گکردن وەك زاراوە دەمەتەق-یە لە ن-وان دوو کەس و ز-تر لە بارەى بابەت-کی دیاریکراو -لە گە یشتن بە ئامانج-کی دیاریکراو، هەر لەو-شەو دەمەو- بە ناو-نانى شیعری کلاسیزمى کوردی بچمە ن-و ت-گە یشتنى ئ-ستای شیعری نو- و دواى راپە-ینەو، بەو مانایەش ئەو یەکتر نەخو-ندنەو و دابەشبوونی شیعری کلاسیزمى کوردی و هاو-نەگونجانی دەنگە جیاوازه-کانە، شیعری نو- و دواى راپە-ین گروپ گروپ دەکات! وەك چ-ن مەعریفەى ئایینى و فەزا و خەون و خەیا-ی ئایینى شیعری کلاسیزمى کوردی (ئا-ستا، بابا تاهیری هەمەدانی، کت-بى پیر-زى یارسان) دە-تە پا-نەرى نەزانراوى مەعریفەى شیعری و فەزا و خەون و خەیا-ی شیعری نو- و دواى راپە-ین (ب-ئەوێ ئەو پا-نەرە ئایینیە لە شیعردا ئاشکرا -ت)، وەك تایبەتمەندى ئەو شیعەرە تایبەتەى کە دوايى هاتوو! هەر بەو مانایە دەتوانین بە بەبیر-ه-نەوێ شیعری کلاسیزمى کوردی و پا-نەرى نەزانراو، تایبەتمەندى شیعری نو- و دواى راپە-ین بخەینە گومانەو! من و-نەى ئەو گومان و د-ه-اوک-یە وەك جیاوازی ن-وان (دنیای شیعەر) و (شیعری دنیایى)، (مەعریفەى

ئایینی) و (مەعریفەیی شیعری) دیاری دەکەم... شیعری کلاسیزمی کوردی بە شیعەرکردنی دنیا نییە، بە شیعەرکردنی مەعریفەیی ئایینیە، شاعیر ئێوە کەسە نەبوو، کە جوان لە دنیا دەوان، ئێوە کەسە یە کە جوان زمانی ئایینی بەکار دەهێن، شاعیر کەشەکانی خۆی فەرمانەکان و شیعری دنیایی و زمانبازی وەک کەشەکانی خۆی دەبین! لە شیعری دواي راهێندای شاعیر جوان لە دنیا و مەعریفە و خەون و خەیاڵی شیعری دەوان، بەلام لە واقعیی خۆی هەڵدات و خۆی رادەستی بە شیعەرکردنی دنیا دەکات! بە شیعەرکردنی واقعیی ژیان...

قەسە یەکی جوانی (بەختیار عەلی) لە کتێبی (لە دیارەو بە نادیار، ناوەندی رەشنبیری و هونەری ئەندەشە - سەلمانی) دەگەشت: شیعەر هەرگیز لەو شوێنەو دەست پێناکات، کە شیعەرێکی دیکە دواي دات. ئێوە قەسە یە لە ناوکێکە خۆی دەکەمەو و لە پەيوەندی نوان شیعری کلاسیزم و شیعری نوێی کوردی بە کاری دەهێنم... کەواتە شاعیری دواي راهێن لەو زمانبازی و شیعری دنیایی و فەزا و دنیابینیە ئایینیە دەست پێناکات، بەکو هەوڵەکان روو لە دنیای بەتای شیعری بکات. (من نامەو وەک دەرەوێت ئێوە چەمکە بە واقعیی ژیان بەستمەو، بەکو هەوڵە دەم بە شەوێکی نادیار چەمکی بەتای شیعری بە پێناسە نەکردنی شیعریەو بەگەیهنم)

لەرهەدا بەگەیه بەدوايە کدانەگەانی شیعری کلاسیزمی کوردی وەک ئەوێ (دکتەر مەرف خەزەدار) قەسە لێکردوو و بە پێی دیالێکتەکان پارچە پارچە نیشانی دەدات، هەر تەنها خۆی لە هاوێ گونجان و بەدوايە کدانەگەانی نابینەتەو، بەکو ئەوێش روون دەکاتەو کە شاعیری کلاسیزمی کوردی شیعری دنیایی و زمانبازی وەک کەشەکانی خۆی دەبین، بەبێ ئەوێ ئێوە پانەرە لە دیالێکتێکەو بە دیالێکتێکی دیکە ئاشکرا بێت... یان لە پێش هاتنی ئیسلامەو بە دواي هاتنی ئیسلام ئاشکرا بێت! دەمەو بێم پارچە پارچە کردن بە پێی دیالێکتەکان لە لایەن دکتەر مەرف خەزەدار و دابەشکردنی شیعری کلاسیزمی کوردی بە پێش هاتنی ئیسلام و دواي هاتنی ئیسلام لە لایەن دکتەر (عزەدین مستەفا رەسول) هەو، هەرگیز هاوێ گونجان و بەدوايە کدانەگەانی و دیالێکە کردن رەتەناکاتەو.

کەواتە کەشە لەوێدا نییە (بەرابەر 330 پ.ز) یان (زەرەشت 583-660 پ.ز) بە یەکەمین شاعیری کوردی دیاری بکەین، یان پەتووکی (ئافستە) و (بابا تاهیری هەمەدانی 937-1010ز) و کتێبی پیرۆزی "یارسان 901-1600ز" کەشە لە پەيوەندی نوانیاندا، لە هاوێ گونجان و بەدوايە کەگەانی و دیالێکە کردن و یەکتر

نه خو نندنه وه دایه... به نام وهك بمان دهرده كه و ت شیعری نو ی كوردی و شیعری دواى راپه یین له و له وه دهست پناكا ته وه، نهك ههر هه ننده به كو له گه هه موو ئه و بنه مایه ئاینیان ههش دژ ده كه و ته وه، كه شیعری كلاسیزمی كوردی خ ی له سهر بونیاد نا وه!

شیعری دواى راپه یین له هه اتن له ژیان ه وه دهست پناكهات، نهك له سه ره تا و ك تایی دیاره وه، ئه وهش چه مکی دیال گگردنی شیعری و ژانوژواری مر یی ت ختر ده كاته وه. به نام ئایا دیال گگردنی شیعری دواى راپه رین له گه یه كتر و ئه ویدیکه ئامانجی دیاریكراوی خ ی پناكه وه، له و پرسیاره وه هه و ده ده م به شك له شیعری دواى راپه یین له رووی شك وازی نویسن و ت ككشان دنی ئاس ی چاوه وانی خو نهر دابهشی س پارچه بکه م و له س شك وازی دیال گئام زدا بهرجهسته یان بکه م...

### شك وازی ته عبیری ده لاله تخوازانه (گروپی یه كه م / شیعری دنیا یی)

شاعیری تازه گهری كوردی له (دنیا ی شیعری) ه وه ب (شیعری دنیا یی)، له كاری شیعرییه وه ب ده قه گهرایی هه نگاوی هه نا... به نام ئه گهر نیازی زمان له شیعری كلاسیزمی كوردیدا خ سه پان دن بنو ن، هه میسه له سهر وه نام وه ستا ب ت، نهك پرسیار كردن، ئه وه قسه ی من ئه وه یه كه سه پان دنی زمان و نیازی دوور مه ودا ی زمان یه كتر ته واو ناكهن، من له و به یه كنه گه یشتنه وه، له وه نام وه ب پرسیار كردن، له كاره وه ب ده قه گهرایی قسه له شیعری دواى راپه یین ده كه م!

بگومان هه رگیز ناتوانین زمان له شیعر بکه ینه وه، به نام ده شك شیعر له ئایین بکه ینه وه، ده شك شیعر پرسیار ب، نهك كار له سهر وه نامی ئاماده بكات... زمان شیعر به نا وه ده بات، به نام بیركردنه وه ی ئا استه كراو و وه نامی ئاماده شیعر ده خاته ئا ب و قه وه، خهون و خه یای شیعری شیعرییه ت هه ده ن ت، به نام و نه ی دنیا ی واقعی، خ ی له بابه تی حه قیقه تدا ده بین ته وه...

زمان وهك ما ی شیعر جیا یه له زمان بازی، زمان وهك پرسیار جیا یه له زمان وهك وه نامی ئاماده، زمان تا قی بکه یته وه جیا یه له وه ی ژیان له رگای زمان ه وه تا قی بکه یته وه... به بوا ی من چه مکی (شیعری دنیا یی) شیعری نو ی كوردی و شیعری دواى راپه یین به گشتی به ره و (ده رب یینی ده لاله تخوازان ه زمان) و نیازی دوور مه ودا ی زمان و به تا ی زمانمان ده كاته وه، به ره و (ته عبیری) و (ته عبیری ئه بستر اکت) و (ئه بستر اکت) مان ده بات، یان له كاره وه به ره و ده قه گهرایی ده ب ته وه. ده شك به شكی گه وره ی شاعیرانی دواى راپه یین، هه و بدهن گوزارشت له ههست و نهست و ئه و پشنگ و حا ته عه ق ییانه بکه ن، كه کاریگهری



کۆ بکه مه وه .

به گشتی شیعی نو و دوای رایه ین بنه ما ئاینیه کان و فهزای ئایدی لژی پشتگو دهخات، له سهر مه یلی خودگه رای و ره تکرده وه راده بته وه! شوازی دهر ب ینی ده لاله تخوازانیه (کاری گروپی یه که م) ی شیعی دوای رایه ین، خ ی له رگای ژیا نه وه نیشان دهدا و پشت به ریتمی ناوه کی ده به ست... زربه ی شاعیرانی ئه و گروپه ب ره نگاو ه نگردنی مانا، گرامهر ت کده شک ین، هه و ده دهن جوانگوتن و چیگوتن بیار زن، جهخت له شوازی گواستنه وه ی زمان له شه یه ک ب شه یه کی دیکه ده که نه وه (بابه ت ک ته نها به لابر دنی ئه ویدی ده ب ت به و شته ی که هه یه)! ب نموونه لادانی زمانی لای (ر ژ هه به جیه ی) به لابر دنی ت خکردنی گ انه وه ک تایی د ت و شیعی ریه ت ده خاته وه، به ام لادانی زمانی لای (هه ندر ین) به ت خکردنی گ انه وه وه به نده، شیعی ریه ت له چیگوتن و جوانگوتن هه ده گر ته وه... وه ک چ ین هه ند کیان جهخت له دامه زران دنی په یوه ندی نو ی ن وان وشه و وشه، و شه و مانا ده که ن، ب نموونه (ته لعت تاهیر) ... هه ند کیان دوای رسته ی شیعی و دووباره کردنه وه ناوک یی ده که ون، وه ک (دلاوهر ره حیمی) ... ئه و گروپه لادانی ده لالی له وه سفه باوه کان به کاری خ یان ده زانن، هه ند کیان لادانی ده لالی به و و ژانی مانا وه ناس ده که ن، به ام به گشتی له سهر و نه ی شیعی و واقعی ژیان کار ده که ن و ریتمی نویسیان خاوه!

(دلاوهر ره حیمی) و ک مه ه شیعی (حکایه تی قو)، به قه ه می خه ون  
نوس، چ 2013):

په و با ی ته یر  
پاش ها تنه وه یان له ک گه ی ئه و جوتیارانه ی خ یان ده کوشت  
ف ینیان لا په شیما نییه  
زمانی خاوی مندا  
له گه خو ننده وه ی سرووده کانی سهر که و تن  
ده نگ ی پ کوفره .

دلاوهر ره حیمی هه می شه هه و ده دات لادانی ده لاله تخوازانیه به و و ژانی مانا وه بلک ین، له و نموونه یی سهر وه دا هه موو ر ناکیه که له سهر ده لاله تی (خ کوشتن) و ده لاله تی (کوفر) ده وه ست، په یوه ندی (ته یر و ک گه و جوتیار) به و و ژان دنی خ کوشتن ر چکه یه کی دیکه ی بیر کردنه وه به خو نهر ده به خشت و خو نهر له چاوه وانییه که وه به ره و چاوه وانییه کی دیکه ده بات، وه ک چ ین له و ک پله یه دا شوازی

گواستنه‌وه‌ی ناوکه‌یی له ش‌وه‌یه‌که‌وه ب‌ ش‌وه‌یه‌کی دیکه ده‌بینین... به مانایه‌کی دیکه په‌یوه‌ندی (زمان و مندا و سهرکه‌وتن) هه‌مان و‌وژانی په‌یوه‌ندی ن‌وان (ته‌یر و که‌گه و جوتیار) ده‌نو‌ن‌...

شاعیر په‌یوه‌ندی (ته‌یر- که‌گه- جوتیار) به‌پرسی خ‌کوشتن ده‌و‌وژ‌ن‌ر، ئه‌و پرسه‌له ئاس‌ی چاوه‌‌وانی خو‌ن‌ه‌ردا به‌ران‌به‌ر که‌مه‌ (مه‌دلولی مر‌یی) ده‌ب‌ته‌وه، به‌مانایه‌کی دیکه خ‌کوشتن له ن‌وان (ته‌یر- که‌گه- جوتیار) ساتمه‌به‌خه‌یا‌ی خو‌ن‌ه‌ر ده‌کات، ئه‌و ساتمه‌یه‌ه‌ر ته‌نها خو‌ن‌ه‌ر ناو‌وژ‌ن‌، به‌کو‌خو‌ن‌ه‌ندنه‌وه‌یه‌کی دیکه‌شه‌ ب‌ ته‌یر و که‌گه! دواجار ئه‌وه‌ی که‌له‌و په‌یوه‌ندیانه‌وه‌ ر‌ناکی ز‌ری له‌سهره‌ده‌لاله‌تی خ‌کوشتن، وه‌گ‌گوتم ر‌ناکی خستنه‌سهر ده‌لاله‌تی کوفر له‌رسته‌ی دووه‌مدا ش‌وازی گواستنه‌وه‌ی زمانه‌له‌خ‌کوشتن (مه‌دلولی مر‌یی) ب‌کوفر (مه‌دلولی کلتوری)... رسته‌ی شیعریی یه‌که‌م له‌په‌یوه‌ندی (ته‌یر- که‌گه- جوتیار) دا‌چه‌مکی (خ‌کوشتن) وه‌گ‌که‌د‌کی مر‌ییانه‌ی گومان‌اویی به‌رجه‌سته‌ده‌کات، رسته‌ی شیعریی دووه‌م، له‌په‌یوه‌ندی (زمان- مندا- سهرکه‌وتن) دا، چه‌مکی (کوفر) وه‌گ‌که‌د‌کی کلتوری گومان‌اویی ده‌خاته‌روو! ده‌مه‌و‌ ب‌م‌که‌دی یه‌که‌م مر‌ف‌ وه‌گ‌کرده‌یه‌کی به‌رده‌وام خ‌ی به‌وه‌ی ده‌بات، به‌ام‌دووه‌م کلتور وه‌گ‌کار‌کی ب‌ماوه‌پ‌ی هه‌ده‌ست، که‌دی یه‌که‌م ز‌تر خود‌گه‌راییی ر‌ی ت‌دا ده‌بین‌، که‌دی دووه‌م ز‌تر گشت‌گه‌راییه‌، به‌رووه‌که‌ی دیکه‌چه‌مکی خ‌کوژی مر‌ف‌ په‌یوه‌ندییه‌کی گ‌ل‌با‌دروست ده‌کات، به‌ام‌له‌پشت به‌کوفر دانانی ده‌نگدانه‌وه‌ی ده‌نگی مندا کلتور‌کی ل‌کا‌ی ده‌بین‌ت... له‌گه‌هه‌موو ئه‌وانه‌شدا په‌یوه‌ندی ن‌وان (ته‌یر، که‌گه، جوتیار و زمان، مندا، سهرکه‌وتن) له‌ز‌ربه‌ی باره‌کاندا ئاسایی ده‌که‌و‌ته‌، به‌ام‌چه‌مکی خ‌کوشتن و چه‌مکی کوفر، ئه‌و په‌یوه‌ندییه‌ ئاساییه‌ت‌که‌ده‌شکه‌ن‌ و خو‌ن‌ه‌ر دوو‌چاری گومان و ساتمه‌کردن ده‌کات...

که‌مه‌ه‌شیعری (له‌به‌ر ئاواز‌که‌نایه‌و‌ ب‌ته‌گ‌رانی، ته‌ه‌ت‌تاهیر، ده‌زگای چاپ و ب‌او‌کردنه‌وه‌ی ئاراس، چ 2011) ش‌وازی ته‌عبیری ده‌لاله‌ت‌خ‌وازان‌ه‌ی (ته‌ه‌ت‌تاهیر) له‌سهر که‌کردنه‌وه‌ی ن‌وان ل‌ک‌دووره‌کان (هاونه‌گون‌جاوه‌کان) وه‌ستاوه‌، ب‌ئه‌وه‌ی ده‌لاله‌ت و مانایه‌که‌به‌رسته‌شیعرییه‌کان ب‌ه‌خش‌ت... ب‌نموونه‌پشت به‌ره‌نگ‌که‌یان په‌سن‌کی نا‌ئاسایی ده‌به‌ستن‌، یان وشه‌یه‌ک و وشه‌یه‌کی دیکه... ب‌ئه‌وه‌ی خو‌ن‌ه‌ر دوو‌چاری ئاو‌دانه‌وه‌ب‌کات، ب‌ئه‌وه‌ش ل‌ک‌دوورکه‌وته‌وه‌یه‌کی خه‌یا‌ی له‌ن‌وان په‌یوه‌ندییه‌ ئاساییه‌کان، له‌ن‌وان وشه‌و وشه‌داده‌ه‌ن‌، ب‌نموونه‌:

ت‌هه‌بیت ئازاوه‌ی دنیا نام‌ن‌

به‌ندیخانه‌کان ده‌بنه‌دایه‌نگه‌

تاوان‌باره‌کان به‌ده‌نکه‌شقارته‌

پیکا بی بچووک بـ مندا هـ هزاره کان دروست ده کهن،  
 په یوه ندى نـوان (مندا ی دایه نگه) و (تاوانباری به نديخانه)  
 لـکدووره، بهـام شاعیر ره هه ندى کی نو له پـناو مانایه کی نو و  
 تـکشکاندى ئاسـی چاوهـانى خوـنهران و ئاوـدانه وه دروست ده کات...  
 بـگومان نه گهرچى وشهـى (به نديخانه) و (دایه نگه) دوو ناوى گشتگیرن،  
 بهـام وشهـى (به نديخانه) وهـك تـگه یشتن له برى وشهـى (دایه نگه) دژ  
 به یه کن و پرسیار لهو نـوهـدا دهـچـنن، که چى وهـك شوـن دهـشـ لهـگه  
 یهـك ئاشتمان بکه نه وه... به مانایه کی دیکه نه گهر دایه نگه لهو  
 وـلاتهـدا بـ خـى به نديخانه بـت و تاوانباریش هه میسه مندا ی  
 هزاران بن، نه وه زمانى شاعیر زمانى ئاوـدانه وه و به دوا داچوون و  
 ره خنه یه، یان به مانا (باختین) هـکه ی نه جامى پـکچواندى (دایه نگه)  
 و (به نديخانه) پـکه نین و ئازادیه! بهـام شاعیر به راکردن له  
 واقع، ناـاستهـوخـ و له رـگای به رجه سته کردنى هاونه گونجانی ئاسایى  
 به هاوگونجانی نا ئاسایى تیرو توانجى خـى ده وهـشـنـ...  
 وهـك گوتمان شـوازی دهر بـین له کارى نه و گروپهـدا بهـشـکی گهره ی له  
 ره نگدانه وه ی ژيانه وه هـقـوا وه، بهـام له رسته شیعريه کانی  
 تهـعت تاهیر جگه له ته عبیرکردن له رـگای ئاوـدانه وه له ژيان و  
 دهر وون، جگه له لادانى زمانى له رـگای هاونه گونجانی دوور، لادانى  
 زمانى زیاد له پـویستیش ده بینر، یان به مانایه کی دیکه لادان  
 ده خاته سهر لادانه وه، نه وهـش کتوپـى و هه دانه دان ده خاته نـو خهـیا  
 و بیرکردنه وه و خوـندنه وه وه، وهـك چـن ته ختى ئاسـی چاوهـوانى  
 خوـنهر ده خاته لهرزه وه و چاوهـوانیه کی بـ چاوهـوانى دروست  
 ده کات... ده مه و بـم له نـوان لادان و لادان خستنه سهر، هه دانه دان و  
 بـشاییدا سپـتى دروست ده بـت، نه وه هه دانه دان و بـشاییه جوله یه کی  
 نا ئاسایى له ئاوـدانه وه ی خهـیا و بیرکردنه وه ی خوـنهر ده سازنن:

ئیره یی به چاوى مندا هـکه م ده به م

ده توانـ رکه بگرـت

تا رـناکی بکاته پلیکانه و خـر تام بکات

باده م ماچ بکات و

چـيـك بخاته پاروه نا نـکه وه. ل 39

شـوازی ته عبیری نه بستر اکت

(گروپی دووهم/ دنیای به تا ی شیعری)

دهـشـ به پـى ئاگایى من و دهر ککردنى من کارى گروپی دووهم، لهو

ناوانه ههـگرینه وه (ته یب جه بار، شاـاو حه بیبه، پهروـز زه بیح

غوـامى، جه میل مورادی، رابهـر فاریق، بهـشدار سامى، به یان عهـزیزى...)

لهـگه جیاوازیه کانیان... شـوازی نوسین له دنیای به تا ی شیعریدا،

شـوازی (تهـعبیری ئەبستراکت)ه، واتـه له رووی جولـه و ریتـم و داـشـتنـهـوه تهـعبیریـه و له رووی ماناوه رووت دهـکهـوـتهـوه! به گشتی گروپی دنیای بهـتاـی شیعری بهـشـك له هـزی خـی له لادان و ئاماژه خـرج دهـکات، بـ پـکردنهـوهی رووتی مانا و بـشاییهـکانی هـهـوـدهـدات تا سنور، پـشت به خـهـیاـی خـوـنـهـر بـهـسـتـ، بـ ئهـو مهـبهـستهـش له رـگای جولـهـی شیعـری و دهـر بـینی واقیعی کارئاسانی بـ راقـهـکردن و خـهـیاـی خـوـنـهـر دهـکات! واتـه له زـربهـی بارهـکاندا جولـهـیهـکی تهـعبیری دهـکـشی و ماناـکانی لـ دادهـما و رووتی دهـکاتـهـوه، بـ ئهـوهـی جولـه به گومان و خـهـیا بدات، به گشتی له سـهـر جولـه و جوانی کار دهـکهـن و ریتـمی نوـسـینیان نیمـچه خـاوهـ...

بهـام (تهـیب جهـبار) له داـشـتنـدا ئاسـیـه و له جولـهـدا ستوونی دهـکهـوـتهـوه، واتـه وشـهـکان به شـوهـیهـکی ئاسـیی له رووی بیر و مهـبهـست و ئاگایی و دروستی ماناوه رستهـکان تهـواو دهـکهـن و دیار و رهـوانـن، شاعیر پهـیـهـوی له یاسا و رـسـای زمانهـوانی و پهـیـوهـندی رـزمانی دهـکات، بهـام دهـلالهـتهـکانی له (ئاستی ستوونی)دان و لهـگـهـ (ئاستی ئاسـیی) داـشـتنـدا هاوگونجاو نایهـنهـوه و لهـگـهـ هـهـسـتـپـکـراوه گشتیهـکان و بینـراو و هـهـسـتهـ مرـیـه باوهـکان و واقیـع دژ دهـکهـونهـوه، ئاستی ستوونی یان دهـلالهـتهـکان جولـهـی رهـمزی و فرهـرهـهـندی دهـنوـنـن، دهـلالهـتهـکان بـ قوـایی مانا و جوانی شـو دهـبنهـوه... ئهـو جیاوازییهـی تهـیب جهـبار خـی تـکـه به سرووشتگهـرایـی و پـکچـووانـدنه هاونهـگونجاوهـکان و بهـرفـرهـوانـکردنی خـهـیاـی فانتازی و لادان له واقیـع و لادانی دهـلالی زیاد له پـهـویست و دروستکردنی فهـزایهـکی ناباوی شیعری دهـکات! هـهـموو ئهـوانه له لای (پهـروـهـی زهـبیـح غوـلامی) پـهـوانه دهـبـتهـوه، دهـمهـو بـم پهـروـهـی زهـبیـح غوـلامی له داـشـتنـدا ستوونیهـی و له جولـهـدا ئاسـیـه؟!

به گشتی کاری گروپی تهـعبیری ئەبستراکت له یهـکهـم (ئاماژه)دا چاو له پـشـخـیان دهـکهـن، ئهـو ئاماژهـکردنه چ حهـقیقی بـت یان خـهـیاـی، چ وهـك جولـهـی شیعری بـ، چ وهـك دهـر بـینی واقیعی رـژانه... دواتر هـهـموو ئهـو گوتارانه له نـو بـشایـی و سـپـهـتی ون دهـکهـن و شـوهـیهـکی ئەبستراکتی پـهـبهـخـشـن، (بهـام ئاماژه ناوبراوهـکان لای تهـیب جهـبار لهـو قوـاییهـدا ون نابن و دووباره خـیان دهـنوسنهـوه؟!...)

به گشتی ئهـو شـوه تهـماشاـکردنه، سهـیرکردنی واقیعه وهـك واقیعیـکی گومانـاوی، لهـلایهـکی دیکهـوه ساتمهـکردنه به خـوـنـهـر وهـك جولـهـی شیعـری... به مانایهـکی دیکه سهـیرکردنی دنیا به چاوی شیعـر و گومانـهـوه، واتـه له چاوی شیعـر و گومانـهـوه دـنه ناوهـوه و ساتمه به

ئاسی چاوه وانی خو نهر ده کهن! تگه یشتنمان ب ئو دوو شوه له  
ته ماشا کردن لهو ده رککردنه وه سه رچاوه ده گر، که ئه گهر چه مکی گومان  
په یوه ندی نوان شو و کات له واقعیدا تخ بکاته وه، ئه وه جوله ی  
شعیری ده لاله ت و للی ماناکان چ ده کاته وه.

دنیای به تا ی شعیری و خه سه ته کانی ش وازی ته عبیری ئه بستراکت،  
گه یشتنه به دوورترین خا ی هه سترکردن به واقع و هه سترکردن به وشه ی  
رووت و بهرکه وتنی خه یا ی خو نهر، دوا جار لهو ش وازه دا خه ون  
جوانترین و نه ی بهرجه سته و ده رککراوه، وه چن ده توانین  
ساتمه کردن له ب شای، به ب شاییه کانی ن و بوونی مر ف بچو نین...  
ده توانین ئو ش وازه ته عبیری ئه بستراکته دابه شی دوو ش وازی  
به نویه کدا چوودا بکه ین.

یه که م، ئه بستراکتی ته عبیری (گه ردوونی): ئو ش وازه دوو رووی  
هه یه:

رووی یه که می له سه ر کزی ریتم و بایه خنده ان به گرامه ر و بایه خدان  
به ش وازی ده رب یی ستوونی وه ستاوه، چ ی و پ ی و ونبوون له خ  
ده گر ت، نموونه ی ئو ش وازه له شیعره کانی (په رو زه بیح غو مامی)  
و نموونه ی دیاری له فه وزای شاریپانه ی (کراکه ی) (ره زای عه لی  
پوور) دایه...

رووی دووه می له جوله ی سرووشتی (ئو شیعرا نه ی ئاو ب پ شه وه  
ده ده نه وه ی) (ته یب جه بار) به مانای خاوی ریتم و بایه خدان به  
گرامه ر و بایه خدان به ش وازی ئاس یی ده رب یی رسته و یه کتر  
ته واوکردنی وشه و به دوا یه کدا هاتنی مانا بهرجه سته ده ب ت،  
یه که میان گ یی ئاگایی و نیگا ده نو ئی، دووه میان گ یی کردی  
دیتن و ب شای در ئ ده کاته وه...

له ش وازی ئه بستراکتی ته عبیری گه ردوونی، بونیادی جوله  
(ئاو دانه وه ب واقع) پ کهاته ی رسته دیاری ده کات، ئو  
ئاو دانه وه یه هه و ده دات له ر گای هونه ری سوریا لی و س فیگه ری و  
دنیا ییه وه ئه زموونی بوونگه رای ی گه ردوونی خ ی بنو ئی، یان ده رب یی  
له ناخی سو ب کت و دنیا بیی که سی بکات... بهو مانایه ش له رووی  
ته عبیرییه وه (ش وه کان) دیاری ده کهن، له رووی ئه بسترکته وه  
(گه ردوونی) خ ی ده نو ئی!

ب زاری ب با خ کی بر دم

مندا ل

به ب یه ک ش بووی

“کمهه شیعری کهسک لرهوه تپه‌ی، شا‌او حه‌بیه، 2008، ل21”

لهو کپله‌یه‌ی شا‌او حه‌بیه‌دا دوو جوله دیاره، جوله‌یه‌کی واقعی که ب‌زاری ده‌ینه‌خش‌ن، جوله‌یه‌کی رووتی وشه که له‌سهر کاغز به ده‌ستی مندا‌ک ک‌شراوه، یه‌که‌میان هه‌ست و هوشیاری رابه‌رایه‌تی ده‌کات، دووه‌میان نه‌ست و ناهوشیاری... ئه‌و کپله‌یه‌ له‌ رووی جوله‌ی شیعری و دا‌شتنه‌وه ته‌عبیرییه، به‌و مانایه‌ی که هه‌ستکردن به ب‌زاری په‌یوه‌ندییه‌کی راسته‌وخ‌ی به نه‌ست و ده‌روونه‌وه هه‌یه، به‌ام له‌ رووی ماناوه رووته ب‌زاری باخ‌که که عه‌ق‌ی سپی مندا و‌نه‌ی ک‌شا ب‌ت، ئه‌وه‌ش هه‌مان ره‌ه‌ند و مانای باخی سرووشتی به ده‌سته‌وه نادات، به‌کو ده‌ب‌ ب‌ پ‌کردنه‌وه‌ی رووتی و ب‌شاییه‌کانی هه‌میشه پشت به خه‌یا و ل‌کدانه‌وه‌ی ناوه‌وه‌ی خو‌نهران به‌ستین، ئه‌و پشت پ‌به‌ستنه‌ش سه‌یرکردنی دنیا‌یه به‌چاوی شیعری و گومانه‌وه و ونبوون له‌خ‌ ده‌گر‌ت! دواچار ئه‌و دوو دنیا‌یه‌ی شیعری ته‌عبیری ئه‌بستراکت، له‌ رووی ته‌عبیرییه‌وه مه‌عریفه‌ی شیعری و دنیا‌بینی که‌سی ده‌ک‌ش، له‌ رووی ئه‌بستراکته‌وه به‌ره‌و ئه‌زموونی بوونگه‌راییی گه‌ردوونیمان ده‌کاته‌وه. هه‌موو ئه‌و قسانه ده‌مانبه‌نه‌وه ب‌ نویسن‌کی پ‌شتر له‌سهر شا‌او حه‌بیه و له‌و‌دا گوتم (ئایزه‌ری ره‌خنه‌گر پ‌یوایه مه‌رجی کارل‌کردنی (ده‌ق) و (خو‌نهر) له‌یه‌کنه‌چوونه! ئه‌و له‌یه‌کنه‌چوونه، نه‌چوونه‌وه سهر ناوک‌یی باو و روانینی باوی نوسهر و خو‌نهره، ئه‌وه ئه‌و کاته‌یه، که نوسهر و خو‌نهر ناسنامه‌ی یه‌کتر له‌بیر ده‌که‌ن. یان خ‌یان له‌ ناسنامه ک‌نه‌که‌یان ده‌که‌نه‌وه، له‌و کاته‌دا ههر یه‌ک له‌ دانوستان له‌گه‌ یه‌کتردا حه‌قیقه‌تی خ‌یان له‌ سهر نا‌شت" یان نا‌ککه‌وتن و نه‌گونجان و‌نا ده‌که‌نه‌وه: ب‌زاری ب‌ باخ‌کمان ده‌بات، مندا‌ک به‌ ب‌یه ک‌شاوویه‌تی... له‌ باخی واقعییه‌وه ب‌ باخی سهر کاغز، له‌ باخی ته‌عبیرییه‌وه ب‌ باخی ئه‌بستراکت... ئه‌و ب‌شاییه‌ی له‌ ن‌وان زینده‌گی و شتدایه، ئه‌و نه‌گونجان و نا‌ککه‌وتنه ده‌ب‌ته هانده‌ر‌ک ب‌ خو‌نهر تاکو هه‌و‌ی پ‌کردنه‌وه‌ی بدات، له‌ سهر بنه‌مای ئه‌و نه‌گونجان و نا‌ککه‌وتن و ب‌شاییه و ناشته په‌یوه‌ندی نو‌ داده‌مه‌زر! ب‌گومان دامه‌زاندنی په‌یوه‌ندی نو‌ له‌ ن‌وان نوسهر و خو‌نهر، له‌ سهر هه‌و‌ی پ‌کردنه‌وه‌ی ئه‌و ب‌شاییه‌یه‌وه د‌ت که خو‌نهر ساتمه‌ی ل‌کردووه.

کمهه شیعری (ته‌یب جه‌بار، ئه‌و شیعرا‌نه‌ی ئاو‌ ب‌ پ‌شه‌وه ده‌ده‌نه‌وه، سل‌مانی 2011)

باشتر وایه،

دهست بکهین...

به ها ینی تاریکی

ئاردهکە بکهین به پهین...

ب یمه نی ئەست یره.

دهست بکهین...

به رینی قژی مانگ.

ههگبهیهکی ل بچنین،

ب سه فهی ری کا کاشان،

پی بکهین له کول یره. ل 106

قسم له وه نییه نیازی ها ین، بهرهمهکە ئارد ده ب، یان پهین، ب یمه نی سهوزی باخچه ده ب، یان ب یمه نی زهردی ئەست یره... هه و یده دم قسه له وه بکه، چ یشکان یه کتر تهواو ده کەن و له سه ه یشکی ئاس یی به دوا یه کدا د ین و گ ینی ینی کردهی دیتن ده ساز ینن و جولهی ب شایی ده ن ینه وه! ئه وهی له ها ینی تاریکی ساتمه ده خاته وه، یه کتر تهواو کردنی وشه کان نییه، ئاماژه و ده لاله ته، خو ینه ران له ن وان ئاماژه کردنی وشه ی (ها ین) و ده لاله ته کانی وشه ی (تاریکی) خ یان له ناسنامه ک نه که یان ده که نه وه، یان به ش وه یه کی ستوونی له گ ینی کردهی دیتنه وه ده که ونه ب شایی به دوا دا چوونی ئاماژه و ده لاله ته وه، له سه ر ئه و ب شایی و نه گونجانه بیر له جوله یه کی نو ده که نه وه، ئه وه ش مه رجی کارل کردنی ده ق و خو ینه ره... وه ک چ ین ب رینی قژی مانگ و هه گبه دروستکردن هه ر وایه...

ئه وهی له و ک پله یه دا سرووشت به واقعیه وه ده به ست ته وه (به بیر ه ینا نه وهی یمه نی سهوزایی زه وی) و خودی (کول یره) یه، سرووشت له ر ځای به بیر ه ینا نه وهی یمه نی سهوزایی و کول یره وه به واقعی ر ځانه ده گاته وه، یه که میان ل ورد بوونه وه و خه یا به ینی وهی ده بات، دووه میان ههستی برس یتی و ژیان... به بیر ه ینا نه وهی یمه نی سهوزایی و به بیر ه ینا نه وهی کول یره، دا شتنی رسته له مانای سرووشته وه ب واقع ده بات، ئه وه ش به ئاس یی بوونی وشه ی ژیان و به ستوونی بوونی مانای ژیانمان لا روونتر ده کات... به ام ره نگه پرسیری خو ینه ری ره خنه گر به خود گه راییه وه به ند ب ت؟

من پ یموایه گه ا نه وهی (ته یب جه بار) ی شاعیر ب چه مکی سرووشت، پ ځهاته ی رسته و گهردوونی بوون، دیاری ده کات، نه ک ئاو دا نه وهی ب واقعی ر ځانه... هه موو ته ماشا کردن ځکی دیکه ب نه رمی و زبری سرووشت و رامن له پرسه گهردوونییه کانی بوون... ئاماژه و پ ځهاته ی ده لالی رسته دیاری ده کات! ده مه و یت ب یم ته یب جه بار وه ک مر ځی ژاپ نی سه رقا ی بابه تی تایبته و روخساری ک نکریتی پرسه گهردوونییه کانی

بوون بووه... سهرمهستی ته ماشاگردن کی ب سوری سرووشت بووه، ئه  
 ته ماشاگردنه جوانی و چ ئ کی پ ده به خشت، جوانی و چ ئ که ت که  
 به دیدی ده لاله تخوازان ده ب... ب یه به ران بهر چیمه نی ئه ست ره، قژی  
 مانگ، ری کا ک شان و نه نیه سهرسو ه نه ره کانی سرووشت، گوتاری دوو  
 لایه نه ی خ ی ه یه! به و مانایه ی که سهر کی به واقعی ژیا نه وه  
 (کول ره) به ستر او ه ته وه و سهره که ی دیکه به نادیار (چیمه نی  
 ئه ست ره) و ب شاییه وه، من قسه له کول ره ناکه م، به دوا ی چیمه نی  
 ئه ست ره دا ده م...

سرووشت له ت وانی نی ژاپ نیه کان تیشک ی ژیا ن کی هه تا هه تایه و  
 کرانه وه یه کی ب سنوره به ران بهر ب شای و نادیار. به ام مهرج نیه  
 ته یب جه باری شاعیر لایه نگیری ئه و ت وانی نه ب ت، ئه و له ری گای  
 گوتاری تایبه تی خ یه وه به مانا کانی چیمه نی ئه ست ره، پر ژه ی  
 تایبه تی داده مهر ز ن: پر ژه ی شه قامی ئا و دانه وه ب پ شه وه،  
 پر ژه ی با ه خانه ی شاخی قوو، پر ژه ی پردی په ی نه وه ی را وه ستان، به  
 بیر ه نانه وه ی ئه و پر ژانه له واقعدا مشتوم کی نادیار و شار او ه  
 ده ن ته وه... ئه و گوتاره دوو لایه نه، له وه امی ئه ویدیکه ره نگ  
 گرتو وه. به ام له ک ی پر ژه کانیدا جگه له پاکژی سرووشت، پاکژی  
 دیش گرنگه، جگه له سرووشت وه که رسته، ژیا ن وه ک جوله بایه خ ی  
 ه یه، جگه له گوتاری تایبه ت، گ ی نی کرده ی دیتنیش ری ده گ ری...  
 به ام هه مووان به مانا کانی چیمه نی ئه ست ره به ره و ب شای شیعری و  
 ساتمه گردن به خو نه ران ده کر نه وه!

ش وازی ئه ب ستر اکتی ته عبیری گهردوونی، لای ته یب جه بار له  
 په یوه ندیکردن به جوله وه، ئاماژه و ده لاله تی خ ی ده نو ن، جا  
 سوریالییانه ب، یا ن وه ک پر ژه ی شیعری دنیا یی، سرووشت گه راییا نه  
 ب، یا ن وه ک پر ژه ی خود کی نادیار... هه موو ئه وانه ش په یوه ندیه کی  
 بوونگه رای ی له ن و ژیا ن وه ک جوله، گوتاری تایبه ت، کرده ی دیتن  
 ده ساز ن، هه موو ئه وانه ش په یوه ندیه کی بوونگه رای ی له ن و ان  
 سرووشت و واقع، شیعری و جیهان بینی... دروست ده که ن! چ ئ شیعری له  
 ش بوونه وه ب ئه و په یوه ندیه گهردوونیه دایه، ده رککردنی ئه و  
 په یوه ندیه گهردوونیه ش به ل ورد بوونه وه ی سرووشته وه به نده و  
 ل ورد بوونه وه ی سرووشتیش له ری گای جوله ی ژیا ن و جوله ی ژیا نیش  
 جوانی دیتن ده نه خشت، وه ک چ ن جوانی دیتن به ب جوله بوونی  
 ده که و ته گومان وه، ب شاییه کانی ده قیش به ب گه اندنه وه ی سرووشت  
 ب مر ف و ب شاییه کانی ن و بوونی مر ف، ده که و ته نه بوونه وه!

نمونه یه کی دیکه بهرچاو له شیعره کانی (پهرو ز زه بیج غو امی)

## دایه:

“ما میلاریا”

کورسییه کی خه یا یم و

سیگار کی داگیرساو له هه وادا

کەس نامبین!

بـجـگـه له و باـنـدانه ی

که وـنـه ی مردووانیان به دهنووک گرتوو و

تـدـه پـه ن!

هه مووان ته نیان!

ژن له مندا کا ترمـر ئاو ووت دهکات و ده گريت.

کەس نایبین!

کراس کی ئاویم و

پـکـه نین کی هه واسراو له بادا.

هه مووان ته نیان!

باران زـبـا یه که

بـوچان په نجره کهم دهـلـسـته وه!

له ئاوـدانه وه مان بـ واقع نه کورسی خه یا ی هه یه و نه سیگاری

داگیرساو له هه وادا، نه باـنـده وـنـه ی مردوووان به دهنووک ده گرن و

نه پـکـه نینی هه واسراو له بادا، نه کراسی ئاوی هه یه و نه باران

له زـبـا ده چـ... بهـام له ئاوـدانه وه مان بـ ئه فسانه هه موو ئه وانه

قسه یان لـکـراوه، به گشتی له واقعدا هه موو ئه وانه وه کـ جوله ی

(ئاسـی) رووت ده که ونه وه، وه کـ خه یا فـهـنـتـازین! واته له لایه ک وه کـ

واقع ی لـکـا ی له گه یاسا و رـسـای زمانه وانی و په یوه ندی رـزـمانی

هه ناکه ن، له لایه کی دیکه خه یا ی خوـنـه ران ده که نه وه! ده مه و بـمـ

ئو شـوه ئاسـیه وه کـ بیر و مه به ست و ئاگای، ده توانن له رـگـای

ده لاله تی (هه مووان ته نیان) رسته دووره کان لـکـنـزیک بکه نه وه و کـیان

بکه نه وه! وه کـ چـن ده شـ ده لاله تی (هه مووان ته نیان)

لـکـدوور که و تنه وه ی زـتـری رسته دووره کان بنوسـته وه و دژ به واقعی

بینراو بـته وه؟!

له رووی داـشـتندا (ستوونی) و له گه هه ستیـکـراوه گشتیه کان و

خه یا ی نه بینراو و ههسته مرـیه شاراوه کانی کلتوری رـژـهـاتی

هاوگونجاو دـنـه وه، به و مانایه ش شاعیر (وه کـ سـنـدباد) له سـر

کورسییه کی خه یا ی له هه وادا دانیشـتـوو و سیگاری داگیرساندوو و

که سیش نایبین؟! ژنـکـ زه مه نی له پـنا و ده ژمـر و که سیش نایبین...

(ئوه ش پـکـردنه وه ی بـشاییه کانه به خه یا ی خوـنـه ر) به دیوه که ی

دیکه ش ستوونی بوونی ئو و شانه له فره ره هه ندی خه یا ی تاکی

داهنه و رهمز و فانتازيا و جوانی شاراوهدان، بهو مانا يهش شاعیر هه و ددهات مانا چه سپاوهدان به جوانی شاراوهد بلهرزاند و شوهی به تایی شیعری به رهمز و ده لاله تی تازه پ بکاته وه و چای و پای و ونبوونی شیعری بنوسته وه!

دووه م: دنیای به تایی شیعری، شوازی ئه بستر اکتی ته عبیری (دره وشاوه): ئه گهرچی ده که و ته سهر هه مان هلی پشو، له گه ئه هه موو ته مومژییهی که هه یگرتووه، به ام له شوازی ئه بستر اکتی ته عبیری گهر دوونی روونتر خای ده نواند، هه مه هنگی و فره ره هندی له خ ده گرت، مه یلکی ریحی زری تدا به دی ده کرت و له بری پشت بهستن به ونبوون، پشت به که له پوری دره وشاوهی دنیایی ده به ست، ده مه و بام ئه بستر اکتی ته عبیری دره وشاوه، له رووی ته عبیرییه وه خای ر ناک نشان ددهات. له رووی ئه بستر کته وه شوه کان دیاری ده کات، بونیادی جولهی ئه بستر اکت پکها تهی رسته دیاری ده کات.

له دنیای به تایی شیعری دا نه خشکردنی کاری ئه ده بی له جوله وه سه رچاوه ده گرت و له گه انه وهی واقعی ده ره وه (وهک خای) دوور ده که و ته وه، به ئه وهی بش خای بنواند، یان دنیا بینی که سی خای وهک جه وه ری دنیا به رجه سته بکات. به نمونه: له (که مه هه شیعری ر یشتن به ئاراسته ی مردووه به زه کان، به شدار سامی، وه زاره تی ر شنبیری و لاوان، چ 2012)...

هه بوونی ت گرنگتره

له هه بوونی پشیله یه کی سپی

گرنگتره له سه گ کی رهش

گرنگتره له ب ق ل 22

ئه و که پله یه پشت به هه بوونی دره وشاوهی دنیایی ده به ست، له بهر ر شنایی که له پورک که رز به هه بووه کان ده گه انته وه و خای به هه بووه کان ر ناک ده کاته وه و هه و ددهات له ر گای ئه و که له پوره وه رز له ناوه وهی خای بگرت... دنیای (مرق، پشیله، سهگ، ب ق...) و هه موو بوونی ت ده خاته دووتووی و نه یه کی ئه بستر کته وه به ئه ویان ده چواند، لکچوواندن مرق به ئاره، ته نها دنیای به تایی شیعری به رجه سته ناکات، به کو دنیا یه کی دیکه و بیرکردنه وه یه کی دیکه به سه ر چاوه وانی خو نه ردا ده کاته وه... ره نگه پرسیار ئه وه به به هه بوونی (مرق) ده به له هه بوونی پشیله یه کی سپی و سه گ کی رهش... گرنگتر بت، به پکها تهی رسته و ناوک یی ده به له سه ر بایه خی دنیای نه بینراو ته ماشا بکه یین؟ ره نگه به شکی وه امی خو نه ر بکه و ته سه ر دره وشانه وهی بینراو به ئه وهی نه بینراوی ناوه وه به رجه سته بکه یین، ر ناک ی خسته سه ر بینراو له پناو بینینی نه بینراو، هه ر ته نها

شځې بوونه وه نښه بهر و قوځايي و تاریکي، به ځکو شځې بوونه وه شه بهر و بونیاد نانی په یوه نښه کی تازه له نځوان دهق و خوځنه ر، په یوه نښه کی که له سر بینر او و نه بینر او ه ځنرا بڼت، په یوه نښه کی که له سر دوو بوونی جیاواز بونیاد نرا بڼت... دژ به بڼایه خکړدنی په یوه نښه کی نځوان دوو بوونی جیاواز وهستا بڼت... ه ځبه ته نر خدانان بڼت ټو په یوه نښه کی نوځیه، هر ته نها به ئاشتبوونه وه سر سامان ناکات، به ځکو وامن لځده کات به سر تځوانینی پځشوی ځماندا بچینه وه...

دواچار ټو دوو درهوشانه وه یه، یان بایه ځی مرځ و چواندنی به ئاژه ځ له وځنه یه کی بڼت په رده دا روونتر درده که وځت، به و مانا یه ش ټو ځ رووتکر دنه وه یه، ترسانه له مرځ! له و وځنه ئه بسترا کته دا ئاژه ځان که متر ئازار به شاعیر ده گه یه نن، ټوه ی زځرتین ئازار به شاعیر ده گه یه نځت خودی مرځ ټه، ټوه ش وځنه نه بینرا وه کی ناو وه ی شاعیره و له گځځځځځ واقیعی دره وه (وه ځ ځی) دوور ده که وځته وه، بڼت ټوه ی ناو وه ی ځی بنو ځنځ، یان وه ځ تا که کهس بوونی ځی له دا ځک کیکړدنی هه تا هه تایی درهوشانه وه ه ځگر ټته وه و بڼت له هه بوونی تځ ترساو و بریندار و ماندووم!

پشیله یه کی له کځځځځځان په یه یه وه و  
مندا ځځځځځ له سر بان کځتری ه ځده فځاند و  
ژنځکیش سهری له درگای حه وشه دره ځنا و  
منی بینی و  
هیچی نه گوت، به ځام ترسا  
من په یغم له وځدا.  
پشیله یه کی له کځځځځځان ده په یه یه وه و  
مندا ځځځځځ له سر بان کځتری ه ځده فځځځځ و  
ژنځکیش سهری له درگای حه وشه درده ه ځنځ و  
تځ ده بینځت و ده ترسځت، به ځام  
هیچ نا ځت

په یغم به، له وځدا. ل 49-50

لځره هه وځناده م جار ځکی دی خه یا ځکراوی کلتوری به درهوشانه وه ی دروونیه وه بلکځنم، بڼت ټوه ی ئرزش بڼت ناو وه و نه بینرا وه کان بگځځځځځ مه وه، وه ځ چځن قسه له ئاو ځنه بوونی دیمه نی یه کم بڼت دووهم و کور تکر دنه وه یان له دوو دره ئه نجامی ئه بسترا کتدا ناکه م، به ځکو هه وځده دم ټو گوتاره کلتورییه بځمه بهر چاوان، که له نځوان (من په یغم له وځدا) و (په یغم به، له وځدا) رووتکرا وه ته وه... بڼت ټوه ش پشت

به پرسپاری خو، نهر و پ، شوازی کردنی خو، نهر ده به ستم! ئایا من په یقم له و، دا دواچار په یقم به، له و، دای ل، ده که و، ته وه، یان ده ش، ت، گه یشتنی په یقم به، له و، دا، ب، ت، گه یشتنی من په یقم له و، دا، ب، چه مکی ترسان بگه، نینه وه؟

ل، ره دا شیعریه تی دهسته واژه ی (من په یقم- په یقم به) گه شه کردن و گواستنه وه ی دوو ج، ر له (ترس) ده گه یه ن، ت، یان به مانایه کی دیکه هاوگونجانی ن، وان ( ئامانج/ بابهت) له و دهسته واژه یه دا پ، وانه یه ب، شیعریه ت، ئه و شیعریه ته ی ده که و، ته ن، وان گه شه کردن و گواستنه وه ی جوله وه... که واته من په یقم له و، دا ب، په یقم به له و، دا ئاستی وازه، نان له هه بوونایه تی له یه کم و گه شه کردن جوله له دووهم ده نو، ن، ! به و مانایه ش وازه، نان له هه بوونایه تی مانای فره نگی و گه یشتن به گه شه کردن ئاستی ده لالی به یه ک، ل له داه، نانه کانی ناوک، یی شیعری و ه، زی لادانی مانا ده ژم، ردر، ت، ئه و ش، وازه یان ئه و دهسته واژه دروستکراوه له ن، وان مانای فره نگی ساده و ئاس، ی ده لالی، س، خه س، ته تی جیاواز به وشه ی (ترس) ده به خش، ت.

یه کم: ترس، شیعریه تی ن، وان مانای فره نگی و مانای ده لالی ده گه یه ن، ت. دووهم: ترس، ب، شای هه ردوو گوزاره ی (من په یقم له و، دا/ په یقم به له و، دا) ب، ئاستی وه ک یه کبوون بهرز ده کاته وه. س، یه م: ترس، هاویه کبوونی ن، وان دوو گوزاره ی (من په یقم له و، دا/ په یقم به له و، دا) له خه س، ته کی شیعریه وه ب، خه س، ته کی زانستی ده گ، و و له شاعر و شاعیر دووری ده خاته وه.

به کورتی ده توانم ب، م لادانی زمانی له پ، وانه کان، یان به ش، وه یه کی له بارتر وهرگ، انی مانای فره نگی ب، ئاستی ده لالی به یه ک، ل له دیارده کانی شیعری به شدار سامی ده ژم، ردر، ت، هه ر ئه و لادان و وهرگ، انه یه له بهر هه مه کانیدا شیعریه ت له زمانی گ، انه وه جیا ده کاته وه! که واته وه ک روونمان کرده وه ه، زی شیعری ش، وازی ئه بستراکتی ته عبیری دره وشاوه، به هه ند، خه س، ته تی وه ک لادان و دره وشا نه وه و خر، شان و جیدییه ته وه به نده.

## ش، وازی ئه بستراکت

### (گروپی س، یه م/ دنیای به تا، ی زمان)

ده قه گه رایي گروپی س، یه م له گه جیاوازییه کانیان له روانینی مندا پ، کها تووه له (ئه نوهر مه سیفی، یوونس ره زایی، په رویز زه بیح غو، امی، که مال ئه مینی، ته یب قادر...) و ز، تریش... ش، وازی ده قی ئه و گروپه ئه بستراکته، ه، زی خ، یان له (دواخستن و پ، شخستن) و (ره مز) و (هه ست) خرج ده کهن، ب، پرکردنه وه ی ب، شاییه کان هه میسه پشت به بیرکردنه وه و خه یا، ی خو، نهران ده به ستن! له ش، وازی ئه بستراکتی

شيعری دواي راپه يـن مامه هـکردن له گه شـوازي دا شتن ستوونی ده که وـته وه، مامه هـکردن له گه ده نگ و تيشکی وشه ستوونيه، به شـکیان له سر نـودزی مانا شـده بنه وه، به مـام دووباره لهو شـده بوونه وه يه فره ره هـنده دا له بری وـنه ی شيعری، ده نگ و رهنگی وشه شـوه یان پـده به خـش ت! هـروهـا ناوکـی باو و لـکچوواندنـی باو و به شـک له ئاوه نـاو و ئامـرازی په یوه نـدی ده سـنه وه و جوله ی ژيان و بـهـوده یی ژيان ده نوسنه وه، له سـينه وه دا هـند جـار ته و او له بـ مانایي و بـ وـنه یی ون ده بن، یان به دیوه که ی دیکه نایانه و ت جهخت له چوونه قوـایي ژيان و شته کان و بـهـوده یی بکه ن!

ده قـگه رایي گروپی سـیه م، له رـگای دواختن و پـشختنی وشه، ره هـند کـی نا باوی ده نگ و تيشک به ناوکـی ده به خـش و پـشت به ئاگایيه کی قوـس و دیا لـگ و ره مز و هـستی خرـشاو و تيشکی وشه کان ده به ستن، پـیانوايه وشه ی روت و ره مزئامـز بایه خـکی گه وره تری هـیه، نه ک وـنه... له رـگای جوله و دیا لـگ وه کاریگه ری له سر ده روونی خوـنه ران دروست ده که ن، بـ ئه وه ی هـچ گوتار لـک به رجه سته بکه ن... ئا مانجیان ئازادکردنی خوـنه ره له هـژموونی ئایدیـل ژیا!

ئه و ره هـنده ئه بستراکته ی شيعری دواي راپه يـن که مـکیان نه بـ، له سر ره مزی داخراو و بـ هـست و بـ جوله کار ناکه ن! به بـکو به جوانگوتن و لـکچوواندنـه نائاسایيه کان و هـستی نه یاری وشه کان و نیگارکـشانی تيشکی ده لاله ته کان به ندن، هـند کـیان جگه له دواختن و پـشختن، له سر جوله ی مانای نائاشنا و وـنه ی شـواوی شيعری کار ده که ن... به مـام به گشتی ریتمی نوسینیان توونده و له سر تيشک و ده نگدانه وه وه سـتاوه.

ده توانين له رووی هونه ریيه وه له پـشت دنیای به تا ی زمان و زمانی ئه بستراکت، وزه و جوله ی ده نگ و مانای نائاشنا و تيشکی ده لاله ته کان و هـست و ئاگایي و ئه ژموون بدـزینه وه، دوور له قوـسایي مه عریفه و گوتارخوازی! به و مانایه ش ئه بستراکت به رزترین پله ی ته عبیرکردنی هـونه ری جوله ی ئاگایي و هـستی جوانيه! ئه گه ر ته عبیریته خـی له ته وه ره ی وـنه و مانادا ببینـته وه، ئه وه ئه بستراکت سـينه وه ی وـنه یه له پـناو جوله ی جوانيیدا... له شـوازی ئه بستراکتدا چيگوتنی زمان له جوله و هـست و دیا لـگدا ون ده بـت، به مـام جوانگوتنی زمان له چه مکی دواختن و پـشختنی وشه ی رووته وه به رجه سته ده بـت، که واته له شـوازی ئه بستراکتدا به شـکی زـر له چيگوتنی زمان نامـی لـده که وـته وه، به مـام به گشتی جوانگوتنی زمان ئیستـتیکا و ئاگامه ندی ده وـژنـد.

ههزار کون له پرچم بووه و  
هه ر سهر ئاو نه که وتم  
من ده مه و ئات له ناوه استی ته مه نمدا  
سهر ئاو بکه وم و  
ته وای دونیا به روو توقوتی ببینم

“که مه هه شیعرى مرځ ځانگه له نزيکمانه، ته یب قادر، چ 1، 2017، ل 17”

له نځوان مردن و ژيان، (سهر ئاو که وتن) و (سهر ئاو نه که وتن) رسته ی  
ههزار کون له پرچم بووه ده ستل ډراو ځکى نام و نادياره، ئیست ټیکا  
و ناگامه ندی ده و ځوړ ځنځ... ئه و (له یه کنه چوونه) ی مردن و ژيان ته ئویلی  
جیاواز و ئاس ټی که ی دیکه ی چاوه ځوانی ب ځو ځنهران و ځا ده کات و  
ټ ځوانینی باو ټ ځکه شک ځنځ، ئه و په یوه نډییه نو ټییه ی نځوان کون له  
پرچ بوون و سهر ئاو نه که وتن ځو ځنډنه وه یه ځ ده و ځوړ ځنځ که په یوه ندی  
به واقع ځکى ناديارى گومانای و ساتمه کردنی ئاس ټی چاوه ځوانی باوی  
ځو ځنهره وه هه یه.

دوای ته و او بوونی رسته ی (ههزار کون له پرچم بووه) ئه وه ځو ځنهرانی  
باو ئاماده نیین بیر (له سهر ئاو که وتن و سهر ئاو نه که وتن)  
بکه نه وه، چونکه له چاوی ځو ځنهرانی باو رسته ی دووهم به رده و امبوون  
ناگه یه نځت، به ځکو ب ځ به رده و ام بوون، رسته ی دووهم ده ب ځ به  
دياریکراوی رسته ی یه که م ته و او بکات، ده ب ځ له رووی ماناوه رسته ی  
دووهم ب ځ نموونه په یوه ندی به ئا ځ ځوونی قژ و هه ځوهرینی قژه وه  
بکات، نه ځ سهر ئاو که وتن؟! به ئا ځ ځوونی قژ و به هه ځوهرینی قژ  
به ب ځ ماندو و بوون ځو ځنډنه وه ی رسته ی یه که م به ره و ځ ځه وه ده چ ځت...  
که واته ئه گهر رسته ی دووهم و (دواتر) به هیچ شت ځکه وه (به رسته ی  
پ ځ شتره وه) به ند نه بوو، ئه وه جهریانی بیرکردنه وه ی ځو ځنهری باو  
ده پچ ځ، یان ټ ځ ځوانینی باوی ځو ځنهر دوو چاری حه په سان ده ب ځت:

نا ترسیت من ب ځ ژم و  
هه موو ک ځ شت پیس بکه م  
نا ترسیت له دانه گیرسانی گل ځ پ ځکى شهوت  
چاوم بکوړ ځنمه وه و  
هه موو ته مه نت  
خه ریکى ده ست را ک ځ شانی من بیت

به دیار نین ځ کردنی من به سهر به یته؟ ل 19

له گ ځ قاری “رامان” ژماره (227) ی نیسانی (2016) نوسهر و تو ځ ژهر

(رههبر مهحمود زاده) له باره‌ی تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی شیعرى (یوونسی ره‌زایی) نویسیویه‌تی: ره‌زایی دواى جوله‌ی مانای نائاشنا ده‌که‌وت، نه‌ك سینه‌وه‌ی وینه‌ی شیعرى... ئەو تایبه‌تمه‌ندییه‌ بـك له شاعیرانى شـوازی ئەبستراکت به‌و مانایه‌ی من لـره‌دا قسم لـکردووه، هه‌به‌ته به‌شـوه‌ی جیاواز، ده‌گرـته‌وه... ده‌مه‌و بـم ئەگر شیعرى یوونسی ره‌زایی له رـگای جوانگوتن و لـکچوواندنه نائاساییه‌کان و هه‌ستی نه‌یاری وشه‌کانه‌وه به‌شیعرى نو و دواى راپه‌ینی باشورى کوردستانه‌وه بـلک، ئەگر چیگوتنى شیعرى ئەو نامـی لـبکه‌وته‌وه، ئەگر وزه‌ی ده‌نگ و ئاگایى و ئەزموون له شیعرى ئەودا به‌رجه‌سته بـت، ئەوه جیاوازی ئەو له‌گه‌ شیعرى ئەبستراکتى دواى راپه‌ین، له به‌رجه‌سته‌کردنى وینه‌ی شـواودایه، ئەوه‌ش له فه‌زای شیعریدا ره‌نگکردنى وشه‌یه له نه‌خشکاری به‌رجه‌سته‌دا، که مانای جیاواز و گوتارى جیاوازی لـده‌که‌وته‌وه و له‌وشه‌وه ساتمه به‌خوـنهرى باو ده‌کات و ده‌یخاته بـشاییه‌وه.

گورگـك فهرز کهن له پـستى شاردان  
ده‌وهـ به‌و گوـه‌به‌ژانه‌ی  
له په‌نجه‌کانى نه‌قاشـکدا ئاوابوون  
پـلیسیش له رـگا فیتوو لـده‌دا و  
روو به‌رووى کلوه به‌فره‌کان

پـکـك هه‌ده‌دا له ئاور. رـژنامه‌ی "هـیچ" ژ 7، 1/1/2017

هونه‌رمه‌ندـك له رـگادا پـش ئەوه‌ی بـچـته‌سه‌ر کار و ده‌ست به‌کاره هونه‌رییه‌که‌ی بکات، دـخـش ده‌بینر و فیتوو لـده‌دا، پـش ئەوه‌ی کار له سه‌ر کـشانی وینه‌ی گورگ و پـلیس بکات و ژيانیان بخاته تابلـیه‌که‌وه، بـخـ گهرمکردنه‌وه له کاره‌که‌ی پـکـك له ئاور هه‌ده‌دا و ئینجا په‌یتا په‌یتا به‌سه‌لیقه‌ی هونه‌ری خـی جیاوازییه‌کانى ژيان ده‌نه‌خشـنـ... لـره‌ پرسیار ئەوه نییه بـ نه‌قاشه‌که‌ی یوونسی ره‌زایی بـخـ مه‌ستکردن به‌وینه‌کـشان، ده‌خواته‌وه و دـی به‌جیاوازییه‌کان خـشه و فیتوو لـده‌دا، به‌کو پرسیار ئەوه‌یه ئایا وه‌ك ئەوه‌ی باوه قه‌ده‌غه نییه، پـلیس له سه‌ر کار بـخـگهرمکردنه‌وه بخواته‌وه؟!

په‌یوه‌ندى گورگ و پـلیس، گوـه‌به‌رـژه و به‌فر له ره‌نگکردنى وشه‌دا جگه له نائاشنابوون و ساتمه‌کردن به‌خوـنهر و دروستکردنى بـشایی چیه؟ ئایا جیاوازی تـوانینمان بـ (پـلیس، هونه‌رمه‌ند) و (گوـه‌به‌ر، کلوه‌به‌فر) په‌یوه‌ندى به‌جیاوازی شار و لادـوه هه‌یه؟ وه‌ك دیاره جیاوازی (گورگ) و (پـلیس) زـر به‌روونى له‌لایهن

هونه رمه نده وه و نه کراوه... ئایا ئه و چيگوتنه له رووی ههستی  
مرقدستی و ئاژه ددستی به جرك له جرهكان نامی  
لناکه و تهوه؟ ئه گهر ئه و چيگوتنه نامی یان نائاشنا بوون  
به رجهسته بکات، ئه وه نیگارکردنی (گو به به ژه) و (ک به وه به فر)  
جوانگوتنی لده ژ. له و ئاماژه کردنه دا ده مه و په یوه ندی شیعری  
له گه شوازی ئه بسترکتی شیعری دواي راپهرين بخرمه بهر چاوی  
خو نه رانه وه...

ههر دوو کاری (وه ین) و (پکهه دان) جیاوازی نوان مرقد و ئاژه  
دیاری ده کات، گورگه که رهزایی ده وه، به نام پل یسه که  
پکهه ده دا... ئه گهر وه ین نیشانه ی ده مگهرمکردنه وهی ئاژه  
لکه و تهوه، ئه وه پکهه دان م شکگهرمکردنه وهی مرقدی  
لده که و تهوه، له ناوک ییدا ده مگهرمکردنه وه و م شکگهرمکردنه وه دا  
هیچ جیاوازی به کیان نییه، وهك یهك هاتنه وهی ئه و سیاقه ب  
تایبه تمه ندی ههر یهك له گورگ و پل یس ده گه ته وه، ههر دوو کاره که  
باری ئاسایی ژیان ده گه یه نن، که چی شاعیر راگه یانندی ئه و دوو باره  
له رگای (شار) و (فیتوو ل دان) لکدوور ده خاته وه، به و مانایه ی  
نه گورگ شاریه و نه پل یس روو به رووی سروشت فیتوو ل ده دات...  
راسته ئه و لکدوور خستنه وهیه هیچ مه عریفه و گوتارخوازی به کی له  
پشته وه نییه، به نام ده ش ب ین شاعیر توانیویه تی له رووی زمانی  
چيگوتنه وه ده نگی نائاشنا بوون بک ش و له رووی جوانگوتنی زمانه وه  
تیشکی ئاگامه ندی بنه خش ن، که واته له و ک پله یه دا چيگوتن ده که و ته  
سهر ده نگی مانا و جوانگوتن به تیشکی ده لاله ته کانه وه په یوه ست  
ده ب.

به به فر سو نند

که سپتی داوه ریوه له خهونی ئه و حه شیمه ته

که سهرما یهك سهر و به ندی ئه و شاعرانه یه و

که سیره تر

شاعیر کی وه ریو له خهونی سپیایی. ل 47

کمه ه شیعری (منم شاعیری ژنانی چاوه وان، یوونس رهزایی، ده زگای

چاپ و بکاو کردنه وهی ئاراس، چ 1، ههولر- 2007)

## ده رئه نجام:

ئه ده ب، ده که و ته نوان س بوون و س ستراتیژ و س ده ق، جیاوازی  
ئه و س یانه ش پویستیان به هاوگونجان ههیه، ئه گینا جیاوازی به کان  
ناك ده که و نه وه. ئه ده ب، هونه ر و ئیستیکایه، جه مسهری هونه ری  
واته بوونی ده ق و ده قی نوسهر و ستراتیژی دانه ر. به نام جه مسهری

ئىستىتىكى واتە بوونى خوڭنەر، ستراتىژى خوڭنەر، دەقى خوڭنەر. ئەدەب، دەكەۋتە نوان كارى ئەدەبى و دەقى ئەدەبى: كارى ئەدەبى لە حەقىقەتى بووندایە، بەلام دەقى ئەدەبى فیکرەى يەكگرتوۋى كك تائاملىرى نوان دەق و خوڭنەر، بابەت و خود، دەق و دانەر... رەتدەكاتەۋە. كار سەر بە ھىرمىنلىككايە و دەق سەر بە سىمىللىزىيە.

شيعرى نوڭى كوردى دۋاي راپەينى 1991ى كوردستانى باشور، ۋەك كارى ئەدەبى و دەقى ئەدەبى ككى ئەۋشەپلە شيعرىيە دەگرلەتەۋە، كە لە فەزايەكى تا ئەندازەيەكى زار ئازاد و زمانلىكى تا سنورى پەردەنەپلە شىندايە و بىر لە واتاي كات و بنەما ئاينىيەكان و فەزاي ئايدىللىزى ناكاتەۋە. بەلام شيعرى كلاسيزمى كوردى باركراۋە و نەيتۋانىۋىيە پرسىياري خلى بكات، ناتۋانين دنياي كوردى لە نوانو شيعرى كلاسيزمى كوردى بە دەست بەلەنن... ھەمىشە شيعرى كلاسيزمى كوردى چەمكى بەدۋايەكدانەگەان و دىيالگ نەكردن بەرجەستە دەكات، شيعرى كلاسيزمى كوردى بە شيعرکردنى مەعريفەى ئاينىيە. لە شيعرى دۋاي راپەيندا شاعىر جوان لە دنيا و مەعريفە و خەيالى شيعرى دەۋانلى، بەلام لە واقىيەى خلى ھەلەت و خلى رادەستى بە شيعرکردنى دنيا دەكات، ئەۋەش چەمكى دىيالگكردنى شيعرى و ژانوژۋارى مەللى تەختەر دەكاتەۋە. شيعرى دۋاي راپەين لە روۋى شەۋازى نوسىن و تەكشكاندنى ئاسلى چاۋەۋانلى خوڭنەر دابەشى سە پارچە كراۋە و لە سە شەۋازى دىيالگكەم زدا بەرجەستە كراۋن...

يەكەم: شەۋازى دەربەينى دەلالەتخۋازانە، كە لە رەڭگاي ژيانەۋە خەيان نىشان دەدەن و پشت بە رىتمى ناۋەكى دەبەستەن... زەربەى شاعىرانى ئەۋگروپە بى رەنگاۋەنگكردنى مانا گرامەر تەكدەشكەنن، ھەۋدەدەن جوانگوتن و چىگوتن بىارلەن، ھەندەكيان جەخت لە دامەزراندنى پەيوەندى نوڭى نوان وشە و وشە، وشە و مانا دەكەن، ھەندەكيان دۋاي رستەى شيعرىيە و دووبارە كەردنەۋەى ناۋكەلى دەكەۋن، ھەندەكيان لادانى دەلالى بە ۋەژانى ماناۋە دەبەستەۋە، بەلام بە گشتى لە سەر ۋەنەى شيعرى و واقىيەى ژيان كار دەكەن و رىتمى نوسىنيان خاۋە. بى نمۇنە شاعىران ئازاد سوبحى، ھەندەن، رەژ ھەلەجەيى، تەلەت تاهىر، دلاۋەر رەھىمى، داستان بارزان...

دوۋەم: شەۋازى تەعبىرى ئەبستراكت، كە لە روۋى جۈلە و رىتم و داڭشەنەۋە تەعبىرىيە و لە روۋى ماناۋە روۋت، ھەزى خەيان لە لادان و ئامازە خەرج دەكەن، بى پەكەردنەۋەى روۋتى مانا و بىشايەكانى پشت بە خوڭنەران دەبەستەن، بە گشتى لە سەر جۈلە و جوانى كار دەكەن

و ریتمی نوسینیان نیمچه خاوه. ئەو شۆوازه دوو بەشه، یەكەم،  
شۆوازی ئەبستراکتی تەعبیری گەردوونی و دووهم شۆوازی ئەبستراکتی  
تەعبیری درەوشاوه. بۆ نموونه شاعیران تەیب جەبار، شۆاوە حەبیبە،  
پەروەز زەبیح غۆلامی، جەمیل مורادی، رابەر فاریق، بەشدار سامی،  
بەیان عەزیزی...

سێیەم: شۆوازی ئەبستراکت، خۆیان لە دواخستن و پێشخستن و رەمز و  
هەست دەبیننەوه، رەهەندێکی ناباوی دەنگ و تیشك بە ناوێکی  
دەبەخشن، چوگوتنیان نامێی لێ دەکەوێتەوه، بەلام جوانگوتنیان  
ئێستێتیکا و ئاگامەندی، هەمیشە پشت بە خۆنەران دەبەستن،  
مامەڵەکردنیان لەگەڵ شۆوازی داخستن ستوونی دەکەوێتەوه،  
مامەڵەکردنیان لەگەڵ دەنگ و تیشکی وشە ستوونییە، بە گشتی ریتمی  
نوسینیان تووندە. بۆ نموونه شاعیران ئەنوەر مەسیفی، یونس رەزایی،  
کەمال ئەمینی، تەیب قادر...

هەولێر 12/6/2017